

● પૂવચનકાર ●

પૂ. આ. જી સુખોદસૂરિ. મ.

નાં વિનય

પૂ. મુનિરાજ શ્રી અરુણવિલય. મ.

પાપ ની રાજા ભારે

કૃપ

ક્ર આરોપિ અને ચાડીના પાપોથી બચીએ ક્ર

વિ. સં. ૨૦૪૫

(૧૬)

તા. ૫-૧૧-૮૯

રવિવાર

પ્રવચન-૧૬

પાપસ્થાન ૧૩ મું “અભ્યાષ્યાન”

પાપસ્થાન ૧૪ મું “પૈશુન્ય”

આરોપ અને ચાહીના પાપોથી બચીએ

પરમ પૂજ્યપાદ પ્રાતઃ સ્મરણીય પરમપિતા પરમાત્મા ચરમ તીર્થપતિ શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીના ચરણ કમળોમાં કોટીશઃ નમસ્કાર પૂર્વક —

કાચકાગલદોષેણ, પશ્યેન્નેત્રે વિપર્યયમ્ ।

અભ્યાષ્યાનં વદેજ્જિવ્હા, તત્ર રોગઃ ક ઉચ્યતે ॥

કમળો—પીળીયાના દોષના કારણે આંખોથી વિપરીત જ જોવું અને વળી આરોપાત્મક જ બોલવું તેને રોગ કેવી રીતે કહેવાય? જોવાનું જુદું અને બોલવાનું કંઈક જુદું તે રોગ કહેવાય કે દોષ કહેવાય? પીળીયાનો રોગ હોય તો આંખોથી બધું પીળું દેખાય છે. પરંતુ જીભ પર કયાં પીળીયો હોય છે કે જેનાથી આરોપાત્મક બેદુર જ બોલાય? આમાં કેનો રોગ કહેવાય? આંખનો કે જીભનો? અભ્યાષ્યાનમાં જોયેલી વાતથી વિપરીત અથવા જુદી જ વાતો જીભથી કરાતી હોય છે.

વચન યોગનો વ્યવહાર—

આત્માને સંસારમાં રહેવા માટે મન—વચન—અને કાયા (શરીર) આ ત્રણ સાધનો મળ્યા છે જે કે સંસારમાં બધા જીવોને આ ત્રણે યોગો મળ્યા જ છે? એવી પણ વાત નથી. કેટલાકને માત્ર એક કાયા જ મળી છે. એકેન્દ્રિયમાં પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિના જીવોને માત્ર કાયા જ મળી છે. બેઠન્દ્રિય, તેઠન્દ્રિય, ચત્તરિન્દ્રિય અને અસંસૃતી પંચેન્દ્રિયના જીવોને શરીર અને વચન એ બે જ સાધન મળ્યા

છે. જેમાં અળસીયા, કીડી, માંકડ, મંકોડા, માખી, મચ્છર, દેડકાં વગેરે જીવોનો સમાવેશ થાય છે. આ જીવો મન રહિત છે. ઘોડા-ગધેડા, હાથી, ઊંટ વગેરે પશુ-પક્ષી, મનુષ્ય, દેવ-નરકમાં સર્જિ પંચેન્દ્રિય જીવોને મન સહિત ત્રણે સાધનો મળ્યા છે. તેથી જીવ મન-વચન-અને કાયાના ત્રિકોણમાં રહે છે અને એના દ્વારા વ્યવહાર કરે છે, પ્રવૃત્તિ-ક્રિયા કરે છે. જેવી રીતે મનથી વિચારવાનું કામ કરે છે. શરીર-કાયાથી ચાલવું, ઊઠવું, ફરવું, ખાવું, પીવું, આવવું, જવું, સૂવું વગેરે જુદી જુદી પ્રવૃત્તિ કરે છે અને વચન યોગથી વાણીનો વ્યવહાર, બોલવાની પ્રવૃત્તિ કરે છે.

જેકે બેઈન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના પશુ-પક્ષીના જીવોને પણ વચનયોગ મળ્યો છે અને તેઓ પણ વાણી વ્યવહાર કરે છે. પરંતુ તેઓની વચન વ્યવહારની ભાષા મર્યાદિત છે. તેઓ એક-એક પ્રકારના મર્યાદિત ઉચ્ચારથી વધારે બોલી શકતા નથી. આથી વચન વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ ત્યાં ઓછી છે, મર્યાદિત છે, અવ્યક્ત-અસ્પષ્ટ છે જેકે મનુષ્ય એક સામાજિક પ્રાણી છે. તે સમાજ અને પરિવારની વચ્ચે રહે છે. તેથી સામાજિક સંબંધોનું પાલન કરવું તેને માટે અનિવાર્ય છે. સમાજમાં સ્નેહી, સંબંધી, ઈષ્ટ મિત્રવર્ગ વગેરે સાથે વ્યવહાર કરવા માટે મનુષ્યની પાસે વચનયોગ જ પ્રબળ સાધન છે. જેકે મનોયોગ તા પોતાને જ વિચારવાના કામમાં આવે છે. કાયા-કાયયોગ શારીરિક પ્રવૃત્તિમાં કામ આવે છે. તેથી (અન્ય) પર-બીજાની સાથેના વ્યવહારમાં વચનયોગ જ વધારે કામ આવે છે એ સ્વાભાવિક છે.

વચનયોગની પ્રવૃત્તિથી વાણીનો વ્યવહાર થાય છે. જેમાં ભાષાનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. જે બીજાની સાથે કોઈ સંબંધ જ ન હોય અને કંઈ કામ જ ન હોય તો બીજી વ્યક્તિ પાસે હોવા છતાં બોલવાની આવશ્યકતા જ હોતી નથી. પરંતુ સમાજમાં કોઈની પણ સાથે બોલવા વગર મનુષ્યનો વ્યવહાર ચાલી જ નથી શકતો. તેથી ભાષા બોલીને વ્યવહાર કરવો સમાજમાં આવશ્યક છે. મનોયોગના વિચારોને બીજાની સામે વ્યક્ત કરવાનું માધ્યમ ભાષા છે અને ભાષાના પ્રયોગનું કાર્ય વચનયોગ કરે છે. બીજાની સાથેનો વ્યવહાર વચનયોગથી જ થાય છે તેથી ભાષા બોલાવી પડે છે. ભાષા એ આપણા ભાવોનું પ્રતિબિંબ છે.

૧૮ પાપોમાં વચનયોગના પાપ-

“પાપની સજા ભારે” નામના પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં અઠાર પાપોનું વિવેચન ક્રમશઃ કરાર્થ રહ્યું છે. આ અઠાર પાપસ્થાનોએ મન-વચન-અને કાયા દ્વારા કરેલા પાપોનું વિવેચન છે. છેવટે આત્માને જે પ્રવૃત્તિ સંસારી અવસ્થામાં કરવી છે તે શુભ મન-વચન-કાયાના ત્રિકોણમાં રહીને જ કરવી જોઈએ. ભલે તે સારી કરે અથવા ખરાબ કરે? તો પણ આ ત્રણના માધ્યમથી જ કરવાની હોય છે. ઉમાસ્વાતિ મહારાજ તત્વાર્થાધિગમ સૂત્રમાં ફરમાવે છે કે “કાય-વાહ-મનઃ કર્મયોગઃ ॥” કાયા-વચન-અને મન દ્વારા જ કર્મનો યોગ થાય છે. તે યોગો શુભ હોય તો પુણ્યરૂપે અને અશુભ હોય તો પાપરૂપે ગણાય છે. આ જ મન-વચન અને કાયા પાપ કરાવવાળા છે અને આ જ પુણ્ય પણ કરાવવાવાળા છે, તે જ કર્મનો બંધ કરાવનારા છે. અને કર્મોની નિર્જશ કરાવનારા છે. આ ત્રણે યોગો જડ છે. તેની વચમાં આત્મા રહેલો છે. તેથી તે સારા પણ નથી અને ખરાબ પણ નથી. તેનો ઉપયોગ જેવો કરવામાં આવે તેવા તે છે.

આ ત્રણે યોગોની અશુભ પ્રવૃત્તિથી પાપ થાય છે. તેથી અઠાર પાપસ્થાનોમાં મનનાં પાપો વચનના પાપો, અને શરીર (કાયાનાં) પાપો એમ ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. આ જે હું વચનયોગના કેટલાક પાપોનું વિવેચન અહીં કરું છું.

વચનયોગના પાપો

મૃષાવાદ	ક્રોધ	કલહ	અભ્યાખ્યાન	વૈશુન્ય	પરપરિવાદ	માયામૃષાવાદ
---------	-------	-----	------------	---------	----------	-------------

૧૮ પાપસ્થાનોમાંથી લગભગ આ સાત પાપસ્થાનોમાં વચનયોગની મુખ્યતા છે. ભાષાકીય વ્યવહારની અશુભતાથી આ પાપોનું સેવન થાય છે. મૃષાવાદમાં જુદું બોલવાની વાત છે, તો ક્રોધમાં આક્રોશપૂર્વક બોલવાની વાત છે. કલહ-ઝગડામાં પણ બોલવાનો જ વ્યવહાર છે. અભ્યાખ્યાનમાં કોઈના પર આરોપ આપવાનો વચન વ્યવહાર છે. વૈશુન્યમાં ચાડી ખાવાની વાત પણ વચન વ્યવહાર જ છે. પરપરિવાદમાં

ખીજની નિંદા કરવાની પ્રવૃત્તિમાં પણ વચનયોગનું જ કાર્ય છે અને માયામૃષાવાદ-અર્થાત્ કપટવૃત્તિથી બુદ્ધિ ખોલવામાં પણ વાણીનો વ્યવહાર જ મુખ્ય છે. આથી અઢાર પાપસ્થાનોમાંથી આ સાત પાપસ્થાન મુખ્ય વચનયોગના જ છે. વાણી પર સયમ ન રાખવાથી અને વચનયોગની ગુપ્તી ન રાખવાથી આ પાપો થાય છે અને એની પ્રવૃત્તિ અશુભ હોય છે. મૃષાવાદ, ક્રોધ અને કલહના પાપસ્થાનોનું ક્રમશઃ વિવેચન કરતાં આવ્યા છીએ. હવે ૧૩મું અને ૧૪મું ક્રમશઃ આવતા અભ્યાખ્યાન અને પૈશુન્ય વૃત્તિના પાપોનો વિચાર કરીએ.

અભ્યાખ્યાનનો અર્થ શું છે ?-

“અમિ” ઉપસર્ગપૂર્વક આખ્યાન-કરવું અર્થાત્ લાપણ કરવું એ અભ્યાખ્યાન કહેવાય છે. શ્રી ભગવતી સૂત્રના પાંચમાં શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશાની ટીકામાં ટીકાકાર ફરમાવે છે કે-“અમિમુલેન આશ્યાનં દોષાવિષ્કરણમમ્માશ્યાનમ્” અમિમુલ-સામા થઈને દોષોને પ્રગટ કરવા રૂપ જે કથન છે તે અભ્યાખ્યાન કહેવાય છે. આ જ અર્થ સ્થાનાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના ૪૮, ૪૯ના સૂત્રની ટીકામાં ટીકાકાર લખે છે-“અમ્યાશ્યાન-પ્રકટમસદ્દોષારોપણમ્” પ્રગટરૂપે, બહારમાં જે નથી એવા ખોટા દોષોનું આરોપણ કરીને ખોલવું એ અભ્યાખ્યાન કહેવાય છે. તેથી સંક્ષેપમાં, એક જ શબ્દમાં આરોપ આપવો, કલંક લગાડવું એમ કહેવાય છે. દોષારોપણ કરવું, દોષ આપવો, આક્ષેપ કરવો એ અભ્યાખ્યાન કહેવાય છે. ગુજરાતીમાં જેને આળ ચઢાવવું; આળ દેવું કહે છે. વાચકવચન કહે છે—

પાપસ્થાનક તેરમુ છાંડીએ અભ્યારવ્યાન દુરતો ॥
અછતાં આલ જે પરનાં ઉચ્ચરે, દુઃખ પામે તે અનંતો ॥

ધન્ય ધન્ય તે નર જે જિનમતે રમે....॥
અછતે દોષે રે અભ્યારવ્યાન જે...!

દોષ ન હોવા છતાં પણ દોષનું આરોપણ કરવું એ દોષારોપણ અભ્યાખ્યાન કહેવાય છે. જેને તેરમું પાપ સ્થાનક કહ્યું છે, વચન યોગની-વાણી વ્યવહારની આ કુટેવ છે.

મહાસતી સીતા પર દોષારોપણ

આ વાત રામાયણની છે. ધોળીના ઘરમાં ધોળણની સાથે ધોળીને કંઈક ઝગડો થયો ધોળણ ઘર છોડીને ચાલી ગઈ. ચાર-છ દિવસ કોઇને ત્યાં રહીને પાછી આવી ગઈ. પતિને નિવેદન કર્યું. મહેરબાની કરીને મને પાછી ઘરમાં આવવા દો. ધોળીએ જવાબ આપતા એવા શબ્દોનો પ્રયોગ કર્યો કે હું થોડો રામ છું કે તને પાછી ઘરમાં આવવા દઉં? ઘરેથી નીકળી ગયેલી અને બીજાને ત્યાં રહી આવેલી સ્ત્રીને હું નથી સ્વીકારતો. રામે સીતાને કેવી રીતે સ્વીકારી? પત્નીએ કહ્યું તમે આવા મહાપુરૂષ મર્યાદા પુરૂષોત્તમ શ્રી રામ અને મહાપવિત્ર સતી સન્નારી સીતાના વિષયમાં આવું કેમ બોલો છો? આ યોગ્ય નથી. સીતા જેવી મહાસતીના વિષયમાં અંશ માત્ર પણ શંકા કરવી એટલે કે સૂર્યમાં અંધકાર જેવા જેવી બાલિશ ચેષ્ટા છે. આ સાંભળીને ધોળીએ કહ્યું. રામ-સીતાની વાત છોડો પરંતુ હું તને ઘરમાં નહીં આવવા દઉં.

પતિ-પત્નીના ઝગડામાં ધોળીની આ વાત અડોસ-પડોસમાં થતી થતી શ્રી રામની પાસે પહોંચી. રામચંદ્રજીએ વિચાર્યું - આ શું વાત છે? અગ્નિ પરીક્ષામાં પણ સીતા પવિત્ર છે એમ જાહેર થયા પછી પણ સમાજમાં પ્રજામાં આવી વાત કેમ ચાલી રહી છે? મર્યાદા પુરૂષોત્તમ અને ન્યાયપ્રિય તરીકે રામચંદ્રજીની પ્રસિદ્ધિ હતી. તે જ ક્ષણે તેમણે સીતાને રાજમહેલમાંથી કાઢી મૂકી. રાવણના હાથમાંથી નિઃકલંક છૂટીને આવેલી સીતા સ્વદેશમાં કલંકિત થઈ દોષારોપણને ભોગ બની સીતા ઉપર ખોટા આજ્ઞા અટાવવામાં આવ્યા અંતે સીતાને રામની આજ્ઞાનુસાર ઘર છોડીને નીકળી જવું પડ્યું. ગર્ભવતી સીતા નાગુક પરિસ્થિતિમાં ઉપર આભ અને નીચે ઘરતીના સહારે જંગલમાં પહોંચી. બાહ્ય આશ્રય વગરની સીતાના અંતરમાં સમ્યક્ત્વ રૂપી દીવડો ઝગમગતો હતો. દેવ-ગુરૂની સહાય હતી. જન શાસનની હુકમથી તેના જીવનમાં ઉભા રહેતી. જંગલમાં જઈ કોઈ આશ્રમમાં આશ્રય લીધો અને સમય પસાર કરવા લાગી. ગર્ભાધાનનો કાળ પસાર કરી અંતે લવ કુશ એ બે બાળકોનો જન્મ આપ્યો. સંતાનોનું પાલન પોષણ કરી મોટા કર્યાં. માતાનું વાતસલ્ય અને પિતાનું શિક્ષણ બંને આપવા માટે તે સમર્થ હતી. સ્વધર્મ પાલન કરીને અંતે સતી સીતાજી ભૂમિમાં સમાઈ ગયા.

વિચારો કેટલી પવિત્ર સન્નારી મહાસતી સીતાની ઉપર અભ્યાખ્યાન વૃત્તિવાળા લોકોએ આરોપ કર્યો. કલંક આખ્યું. દોષારોપણ કર્યું સીતાને કેટલું સહન કરવું પડ્યું? આ દષ્ટાંતથી ખીબ્બની પ્રવૃત્તિ જોઈને એમની વૃત્તિ ઉપર આક્ષેપ કરતા બહુ વિચાર કરવો જોઈએ.

અભ્યાખ્યાન એક સ્વતંત્ર પાપસ્થાનક છે.

અહાર પાપસ્થાનોમાં કોઈ પણ પાપસ્થાનમાં સમાવેશ ન કરતા અભ્યાખ્યાનને સ્વતંત્ર પાપસ્થાન કહ્યું છે. જો કે મૃષાવાદનું જ સ્વરૂપ છે. તો પણ મૃષાવાદ જુઠું અથવા અસત્ય અને અભ્યાખ્યાન એક જ નથી. મૃષાવાદમાં સામાન્ય રૂપે અસત્યનું સેવન છે, જૂઠું ખોલવાની વાત છે, કલંક આપવાની વાત છે. તેથી અન્ય કોઈ પણ પાપસ્થાનમાં તેનો સમાવેશ નથી થતો. આ એક સ્વતંત્ર જ પાપસ્થાન છે. જો કોઈ પાપસ્થાનમાં સમાવેશ થઈ શકતો હોત તો જ્ઞાની માહાપુરૂષોએ સ્વતંત્ર શા માટે ગણાવ્યું? ખીબ્બ કોઈપણ પાપસ્થાન આને મળતું નથી આવતું. તેથી આ સ્વતંત્ર પાપસ્થાન છે.

અભ્યાખ્યાન વૃત્તિવાળા જીવ

જગતમાં અનંત જીવો છે. આ સંસારમાં ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવવાળા અનેક પ્રકારના જીવો છે. તેઓની સ્વભાવાનુસાર પ્રવૃત્તિ થાય છે. વૃત્તિ સ્વભાવ સાથે સંબંધિત છે. જ્યારે પ્રવૃત્તિ વ્યવહારાત્મક ક્રિયાત્મક છે. વૃત્તિના અનુસાર પ્રવૃત્તિ થાય છે. સંસારમાં બધા જીવો એક સમાન વૃત્તિવાળા તો છે. જ નહીં. બધાને પોતપોતાની મનોવૃત્તિ રહે છે. મનમાં રહેલી વૃત્તિ પ્રવૃત્તિ રૂપે બહાર આવે છે. વ્યવહારમાં આવે છે. આપણે કોઈની વૃત્તિને તો જાણી શકતા નથી. પરંતુ પ્રવૃત્તિ જોઈને વૃત્તિનું અનુમાન કરી લઈ એ છીએ, સો વાર વૃત્તિમાં આવેલું પાપ પ્રવૃત્તિમાં આવ્યા વિના રહેતું નથી. એટલે પાપોનું કેન્દ્રસ્થાન વૃત્તિ છે. અને પ્રવૃત્તિએ પરિધ છે. કેન્દ્રને અંકુશમાં રાખવાથી પરિધ બંધ થઈ જાય છે. પ્રવૃત્તિમાં પાપબંધ કરવા ઈચ્છતા આત્માએ વૃત્તિ ઉપર અંકુશ મૂકવો અત્યંત જરૂરી છે. આજે ઘણા મનુષ્ય પાપથી નિવૃત્તિ લે છે પણ તેઓ મુખ્યત્વે પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્તિ લે છે. વૃત્તિથી નિવૃત્તિ લેનારા બહુ વિરલ હોય છે. સંસારમાં વૃત્તિથી નિવૃત્તિ લેવી

એ જ કલ્યાણપ્રદ છે. એ જ સુધારો છે. આજે નિવૃત્તિ શબ્દ સંસારમાં ઘણા સ્થાને પ્રચલિત થયેલો જણાય છે. આજે ધંધા વ્યાપારમાં નિવૃત્તિ લેનારા અનેક જીવો મળશે પણ મનોવૃત્તિમાં રહેલા પાપથી નિવૃત્તિ કરનારા કેટલા મળશે ? મનોવૃત્તિ ઉપર અભ્યાષ્યાનાદિ પાપોનો આધાર છે. મનોયોગમાં ઉત્પન્ન થયેલા પાપો પ્રવૃત્તિમાં આવે છે. અભ્યાષ્યાન પણ કંઈક એવું જ પાપસ્થાન છે. કોઈ ઉપર જૂઠું દોષારોપણ કરવું, આક્ષેપ કરવો, કલંક ચઢાવવું એવી મનોવૃત્તિવાળા જીવ કોઈ જુદા જ પ્રકારના હોય છે. પ્રાયઃ નકામા લોકો, ખેડાર, નવરા માણસો કે જેઓની પાસે કોઈ પણ કામ ધંધો ઉદ્યોગ નથી, પ્રવૃત્તિ નથી એવા પ્રવૃત્તિરહિત જીવોનું આ પાપસ્થાન છે. ગુજરાતીમાં કહેવત છે કે, “નવરો ખેડો નખખોદવાળો” એટલે જે નકામા નવરા ખેડા હોય છે. તેઓ જ સત્યાનાશ કરે છે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે, An empty mind is Devil's workshop.” ખાલી મગજ એ શેતાનનું કારખાનું છે. એટલે મગજને હંમેશા કાર્યરત રાખવું જોઈએ.

વળી ઇર્ષ્યાજીવૃત્તિવાળા જીવો, અદેખાઈવાળા જીવો, ખીન ઉપર ખાર (દ્વેષ) રાખવાવાળા જીવો પ્રાયઃ અભ્યાષ્યાન પાપનું સેવન કરે છે. જેઓ કોઈનો ઉત્કર્ષ જોઈ શકતા નથી તેઓ અભ્યાષ્યાનનો આશ્રય લે છે. સ્વોત્કર્ષ અને પરાપત્કર્ષના ભાવથી અભ્યાષ્યાનનો જન્મ થાય છે. ગમે તે સંયોગોમાં પોતાનો વટ જાળવવા અને ખીનનો વટ કટ કરવા માટે જીવો આવી હલકી મનોવૃત્તિનો આશ્રય લેતા હોય છે.

આક્ષેપ કરવાની ખાસીયત—

શિકાગો (અમેરીકા)માં થયેલી વિશ્વ ધર્મ પરિષદમાં જૈન ધર્મના પ્રતિનિધિ તરીકે પૂ. આત્મારામજી મહારાજે વીરચંદ્ર રાઘવજી ગાંધી (v. R. Gandhi) ને મોકલ્યા હતા તે સમયે સ્વામી વિવેકાનંદ પણ ગયા હતા. જોરદાર ભાષણોથી એમણે સુંદર અસર ઉપજાવી હતી. પરિષદની સમાપ્તિ પછી ત્યાંના કેટલાક સ્થાનિક લોકોએ સ્વામીજીને પૂછ્યું કે—તમારા દેશવાસિઓની ખાસ વિશેષતા શું છે ?

સ્વામીજી—કેવી વિશેષતા ? અમારા દેશમાં સારી વિશેષતાઓ અનેક છે અને ખરાબ પણ અનેક છે. તમે કેવી વિશેષતાઓ જાણવા ઇચ્છો છો ?

પ્રશ્નકર્તા—જેનું પ્રમાણ વધારે હોય તે વિશેષતાઓ.

સ્વામીજી—જે લોકો બહુ આગળ વધી રહ્યા છે, જેઓની યશ કીર્તિ પ્રતિષ્ઠા ઘણી વધી રહી છે તેઓને પાછળથી પગ ખેંચીને કેવી રીતે પાડી શકાય? તેમના ચારિત્ર પર આક્ષેપ, આરોપ કરીને તેમની અપ્રતિષ્ઠા કેવી રીતે કરાય? તેઓને ખરાબ નીચા કેવી રીતે બનાવવા એ અમારા દેશવાસિઓની ખરાબ વિશેષતા છે.

અભ્યાષ્યાનીપણુ એ પણ શું વિશેષતા છે? ના, પરંતુ આ વૃત્તિ વારંવાર જોવામાં આવે છે. લોકો તેજોદ્રેવથી ભરેલા છે. ઈર્ષ્યા અદં-ખાઈની વૃત્તિ લોકોમાં પડેલી છે. તેથી જેઓ કોઈનું સારું અથવા ઉત્કર્ષ જોઈ નથી શકતા, કોઈની ચડતી આબાહી જોઈ નથી શકતા, કોઈની યશ પ્રતિષ્ઠાને જેઓ સહન નથી કરી શકતા એવા લોકો અભ્યાષ્યાન પાપનો આશ્રય લે છે. કોઈ પણ ઉંચે ચડેલા માણસને નીચે પાડવા માટે આરોપ મૂકે છે. પછી ભલે તે આરોપ સાચો હોય કે જુઠ્ઠો હોય. અભ્યાષ્યાની સાચા જુઠ્ઠાની પરીક્ષા કરવા નથી જતા. ૮૦% થી ૯૦% આક્ષેપ આરોપ જુઠ્ઠા હોય છે. કેમ કે અભ્યાષ્યાનીનું તો લક્ષ્ય જ એ રહે છે કે તેને કેવી રીતે પાડું? તેની અવહેલના કેવી રીતે કરું? ખસ, આ વૃત્તિથી જ તે આક્ષેપ કરે છે અને તેમાં પણ ચારિત્ર પર આક્ષેપ કરવો એ તો ઘણું ખરાબ છે.

કલંક આપવાની અભ્યાષ્યાનીની વૃત્તિ—

કોઈના પણ નિર્દોષ જીવનમાં કલંક લગાવવું એ સહેલી વાત છે. કેમ કે ગપગોળા ઉડાવવામાં શું કષ્ટ પડે છે? અને ઘરનું શું જાય છે? જેને હાથ પગ મસ્તક મુખ કંઈ પણ નથી અને મૂળ પણ નથી, તેમ જ કોઈ પ્રબળ કારણ નથી એવો આરોપ અથવા આક્ષેપ કલંક રૂપ હોય છે અરે જુઓ! પેલાની પત્ની સાંજે કોઈ પુરૂષની સાથે ત્યાં વાત કરતી હતી. અરે! કાલે મેં અમુકની ફલાણાની સ્ત્રીને કોઈ પુરૂષની સાથે જતી જોઈ હતી. અભ્યાષ્યાન વૃત્તિવાળા મનુષ્યો તો આવી વાતો સમાજમાં વહેતી કરી દેશે. આકાશમાં ઉડતા બલ્નની જેમ દિશાહીન સ્થિતિમાં વાતો ઉડતી રહેશે. સમાજમાં બધા તો તર્ક બુદ્ધિવાળા નથી હોતા, સમજદાર નથી હોતા. આવા લોકો પ્રાય:

શીબની વાતોમાં, પર પ્રપંચમાં રૂચિવાળા હોય છે. જે લોકો જાણવાની જિજ્ઞાસા વધારે રાખે છે તેઓ અભ્યાષ્યાનીના સાથી મિત્ર બની જાય છે. હા....હા....શુ થયું....? કોણે જોયો? ...કોણ હતી? ...કોની સ્ત્રી હતી...? કોણ હતું....? જ્યાં કંઈ પણ હાથ, પગ, મૂળ નથી ત્યાં પ્રમાણ પુરાવો અને કારણ કંઈ પણ નથી મળતું. પરંતુ બધાને કારણ ક્યાં જોઈએ છે? લોકોને તો તમારો જોવો છે. વાત કરવા માટે નિમિત્ત જોઈએ છે. આથી લોકો વાતોને વધારતા હોય છે.

અરે! ભાઈ! તમે કહોંપકણું સાંભળેલી વાત વધારો છો? તેવી વાત પર વિશ્વાસ રાખો છો? પરંતુ શક્ય છે કે તે વાત જૂઠ્ઠી પણ હોઈ શકે છે. તેથી નિશ્ચય કરવાની અથવા વિશ્વાસ કરવાની ઉતાવળ ન કરીએ નીતિકાર કહે છે કે—

કાને સુની ન માનીઈ, નજરે દીઠી સો સચ ।

નજરે દીઠી ન માનીઈ, નિર્ણય કરી સો સચ્ય ॥

કાનથી કહોંપકણું વાતને ન માનીએ. આંખોથી જોયેલી વાતને સત્ય માનીએ અને કચારેક-કચારેક આંખો પણ દગો આપે છે. તેથી આંખોથી જોવા છતાં પણ ભ્રમ થઈ શકે છે. આથી તે પણ ન માનતા નિર્ણય કરીને સત્ય માનવી જોઈએ. તર્ક-યુક્તિથી, પ્રમાણ-સાબિતીથી નિર્ણય કર્યા પછી જ સત્ય નક્કી કરવું જોઈએ, અન્યથા નહીં. જે ઉડતા ગપગોળાને સત્ય માનતા થઈ જશે તો ન જાણે દુનિયાની કેટલી કેટલી વાતો તમે સત્ય માનશો? આ દુનિયામાં સત્ય અને અસત્ય બંને પથરાયેલા છે તેની ચતુર્ભંગી સમજીને જીવે વિવેકી બનવું જોઈએ.

સત્યનો પ્રતિકાર કરનાર સૂર્યની સામે ધૂળ ઉડાડે છે. પેતાની આંખમાં ધૂળ જાય છે અને સ્વયં નુકશાનને મેળવે છે. સત્યનો પરિહાર કરનાર અસત્યનો પ્રેમી છે અને સત્યથી વેગળો બને છે. હવે અસત્યનો પ્રતિકાર કરનાર આપત્તિને નોતરે છે અને અસત્યનો પરિહાર કરનાર સત્યને મેળવે છે. એટલે તાત્પર્ય એ આવીને ઉભું રહ્યું કે જીવે અસત્યનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. અસત્યનો સમનો કરનાર જીવહંમેશા સફળ બને છે એવું પણ નથી અને પછી તેના જે પ્રત્યાઘાતો થાય

છે તે જીવ સહન નથી કરી શકતો એટલે વિવેકદષ્ટિ તો એ છે કે જીવે અસત્યનો પ્રતિકાર કરવાને બદલે અસત્યનો પરિહાર (ત્યાગ) કરવો જોઈએ.

બળી સત્યને પ્રગટ કરવા માટે પણ આકુળતા રાખવી એ વ્યાજબી નથી. સત્ય એની મેળે પ્રગટ થાય છે તો એની મીઠાશ વધુ હોય છે અને સત્યને પ્રગટ કરવા જતાં એનું માધુર્ય હણાઈ જતું હોય છે. દા.ત. તમે બહુ લણેલા હો, જ્ઞાની હો તમે વાતની શરૂઆતમાં જ તમારી ડીઝી જણાવી દો તો કેવું લાગે? અને થોડા સમયના પરિચય પછી ખીજે માણસ તમારી વિદ્વતાથી અંબાઈને તમારો અભ્યાસ પૂછે તો તેમાં કેટલી મીઠાશ હોય? એટલે જીવે સત્યને પ્રગટ કરવા માટે બહુ તત્પર ન રહેતા થોડી ધીરજ ધરવી ઉચિત જણાય છે. ઘણી વ્યક્તિ તો સત્યના નામે પોતાની અસહિષ્ણુતાને પોષતી હોય છે એટલે કે “મને તો બધું ખરોખર કહેવા જોઈએ હું કોઈનું કશું પણ સહન કરી શકું તેમ નથી” એમ કહીને તરત જ ખીજની વાતોને, ખીજની ખામીઓને જણાવવા માટે જીવ તૈયાર થાય છે. પણ હકીકતમાં તો સત્યના આંચળ હેઠળ પોતાની અસહિષ્ણુતાને જ જણાવતા હોય છે. સત્ય શબ્દનો અર્થ થાય છે ‘સજ્જનને હિતકારી’ ટૂંકમાં વિવેકપૂર્વક બોલાવાથી જ ભાષા સમિત સચવાય છે. બોલાયેલા શબ્દોના આપણે ગુલામ છીએ અને ન બોલાયેલા શબ્દોના આપણે માલિક છીએ એટલે વચનલખ્ધનો ઉપયોગ તોલીતોલીને કરવો એમાં જ સ્વ-પરનું હિત સમાયેલું છે. દુનિયામાં કેટલી વસ્તુ આંખેથી જોયેલી હોય તો પણ ખોટી પૂરવાર થતી જણાય છે. વંકચૂલના દષ્ટાંતમાં આ જ વાત બની છે.

વંકચૂલ રાત્રિના સમયે ચૂપચાપ એકલો એકાએક ઘરમાં આવ્યો. ત્યારે પોતાની પત્નીની સાથે પરપુરૂષના વેશમાં કોઈ અન્યને જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો અને ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગયો. એક ક્ષણમાં તલવાર કાઢી અને પ્રહાર કરવા માટે આગળ વધ્યો, પરંતુ એ જ ક્ષણે તેને ગુરૂએ આપેલી પ્રતિજ્ઞા યાદ આવી અને તલવાર ખલા પર પાછળ, ફર રહે એવી રીતે રાખીને પ્રતિજ્ઞાના પાલન માટે સાત ડગલાં પાછળ ગયો—પાછળ જતો ગયો એટલામાં કાચની ખારી સાથે તલવાર ટકરાઈ અને કાચ ફૂટ્યો.... ધડ... ધડ... કાચના તૂટવાના

અવાજથી પલંગ પર સૂતેલી પત્ની અને તેની સાથે સૂતેલી વંકચૂલની બહેન બન્ને જાગી ગયા તે સમયે ચારોનું એક નાટક આવ્યું હતું જે પુરૂષો જ જોઈ શકતા હતા. વંકચૂલની બહેન પુષ્પચૂલની ઇચ્છા નાટક જોવાની થઈ. તેથી રાત્રે પુરૂષનો વેષ પહેરીને નાટક જોવા ગઈ હતી અને નાટક જોઈને આવ્યા પછી થાકી જવાથી કપડા બદલ્યા વગર જ ભાભીની સાથે સૂઈ ગઈ હતી. હવે વંકચૂલે પુરુષના કપડામાં પુષ્પચૂલને જોઈને ચમકી ગયો કે મારી પત્ની કોઈ પરપુરૂષ જોડે સુતી છે અને પછી વધ કરવા માટે તલવાર ઉગામી. આંખે જોયેલી વાત પણ ઘણી વખત ખોટી પૂરવાર થાય છે. તેથી અયાનક જોયેલી-સાંભળેલી વાતો પર ભડકી ન જવું જોઈએ. ઘણું સમજી-વિચારીને, નિર્ણય કરીને પગ ઉપાડવો જોઈએ. જેથી પાછળથી પસ્તાવાનો સમય ન આવે. નહીંતર આજે ભાઈના હાથે જ બહેનની હત્યા થઈ ગઈ હોત ! અભ્યાષ્યાની વૃત્તિવાળામાં પ્રાયઃ વિચારવાની-સમજવાની શક્તિ ઓછી હોય છે. તેઓ વધારે ખુદ્ધિ વાપરતાં નથી.

અભ્યાષ્યાનીનો વિચિત્ર સ્વભાવ—

અભ્યાષ્યાની પ્રાયઃ અવિવેકી હોય છે, વિશ્વાસપાત્ર નથી હોતા. તે જ્યારે પણ કોઈની વાત એકબીજાને કરે છે ત્યારે એમ કહેતો જાય છે કે તમે બીજાને ના કહેશો. તે પોતાની જાતને સારો માને છે અને બીજાને નીચી કક્ષાનો સમજે છે. હું કરું તે જ સાચું છે અને તમે કરો તે ખોટું છે. પ્રાયઃ અભ્યાષ્યાની અસત્યનું સેવન વધારે કરે છે. અભ્યાષ્યાનીની દ્રષ્ટિ છીંદ્રો શોધવાવાળી બની જાય છે. આથી તે તેવી રીતે જુએ છે. જેવી રીતે કોઈને પીળીયો (કમળો) થાય અને તેણે સફેદ દૂધ પણ પીળું દેખાય છે, બધું જ પીળું દેખાય છે. તેવી રીતે અભ્યાષ્યાનીને ચારેબાજુ પોતાના સ્વાર્થની વાત જ દેખાય છે, તે આરોપાત્મક વિષયને જલ્દી પકડી લે છે. શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓ અહીં સુધી કહે છે કે અભ્યાષ્યાની વૃત્તિવાળા જીવો મિથ્યાત્વવૃત્તિની પ્રાધાન્યતાવાળા હોય છે. કેમકે તેઓ વિપરીત જોવાનું અને વિપરીત કહેવાનું કામ કરતા હોય છે. પ્રાયઃ સત્યના અંશથી દૂર રહે છે. ખુદ્ધિ જ વિપરીત બની જાય છે. આથી મિથ્યાત્વની સંજ્ઞા પણ પ્રાયઃ આ પાપસ્થાનકમાં સમાઈ જાય છે. આવી સંજ્ઞાઓ દસ છે.

મિથ્યાત્વની ૧૦ સંજ્ઞાઓ—

મિથ્યામતિની ૨૨ સંજ્ઞા જિકે, અભ્યાખ્યાનનાં લેહો છ ।

ગુણ-અવગુણ નો ૨ જો કરે પાલટો, તે પામે બહુ ખેહો છ ॥

આ પાપસ્થાનકમાં મિથ્યાત્વના દસ પ્રકારો ખતાવ્યા છે. જે ગુણને અવગુણના રૂપમાં અને અવગુણ-અર્થાત્ દોષને ગુણના રૂપમાં વિપરીત આરોપણ કરીને જુએ છે. આ અભ્યાખ્યાન મિથ્યાત્વનું મૂળરૂપ છે. આથી આવા મિથ્યા વિપરીત વૃત્તિવાળા જીવો ઘણું દુઃખ પામે છે. તે મિથ્યા-વિપરીત વૃત્તિના દસ નામો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) ધર્મને અધર્મ કહેવો. અને	(૨) અધર્મ ધર્મ માનવો
(૩) સન્માર્ગને ઉન્માર્ગ કહેવો. ,,	(૪) ઉન્માર્ગને સન્માર્ગ કહેવો
(૫) અસાધુને સાધુ કહેવું. ,,	(૬) સાધુને અસાધુ કહેવું
(૭) જીવને અજીવ કહેવું ,,	(૮) અજીવને જીવ કહેવું
(૯) સંસારીને મુક્ત કહેવું. ,,	(૧૦) મુક્તને અમુક્ત (સંસારી) કહેવું.

ધર્મક્ષેત્રમાં અભ્યાખ્યાન—

અભ્યાખ્યાન રક્ત સંસારની પ્રવૃત્તિમાં જ હોય છે એવું નથી. ધર્મના ક્ષેત્રમાં પણ આવી વૃત્તિ કામ કરતી હોય છે. આથી અભ્યાખ્યાનના ખે લેહ થાય છે.

અભ્યાખ્યાન

નાનો સામાન્ય આરોપ
ગુજરાતીમાં—આજ

મોટો આરોપ

અભ્યાખ્યાનની વૃત્તિ ધર્મના ક્ષેત્રમાં, તત્વજ્ઞાનના સિદ્ધાંત ક્ષેત્રોમાં પણ કામ કરે છે. આનાથી જીવ તત્વો પર પણ આરોપ કરે છે અને મહાપુરૂષો ઉપર પણ આરોપ કરે છે. ઉપર મિથ્યાત્વની જે દસ સંજ્ઞાઓ ખતાવી છે તે આ અભ્યાખ્યાનની અંતર્ગત શા માટે ગણાય છે? કેમકે તેમાં પણ આરોપિત લાવ છે.

તેવી રીતે જે તત્વ નથી તેના પર તત્વનું આરોપણ કરવું એ અભ્યાખ્યાન છે. જેવી રીતે જીવ નથી તેના પર (જડ પર) જીવનો આરોપ કરવો અને તેનાથી ઊલટું અજીવ પર જીવનો આરોપ કરીને તેવો વ્યવહાર કરવો. આ અભ્યાખ્યાનની વૃત્તિથી લોકો સાચા તત્વ-જ્ઞાનને, સાચા દર્શનને પણ બગાડીને વિપરીત સ્વરૂપવાળા બનાવી દે છે અને જૂઠા કંલને પણ ધર્મ બનાવી દે છે. આથી આ પણ મૃષાવાદ જ છે. જૂઠું જ છે. જે ધર્મ નથી તેના પર ધર્મનું આરોપણ કરીને તેને માનવો, જાણવો વગેરે પ્રવૃત્તિ કરવી એ અભ્યાખ્યાનનું પાપ જ થયું. તત્વજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં પણ આવા કેટલાક લોકો અસત્માં સત્નું અને સત્નું અસત્માં આરોપણ કરીને વ્યવહાર કરે છે. વાયુભૂતિ ગૌતમને જે શંકા હતી તેમાં તેણે શરીરમાં જ આત્માનો આરોપ કર્યો હતો. હા, આત્મા છે એમ માનું છું પણ શરીર જ આત્મા છે. શરીરથી આત્મા ભિન્ન નથી. નાસ્તિક મતમાં દેહાત્મવાદી છે. દેહને જ આત્મા માનવાનો પક્ષ એ અભ્યાખ્યાનની મિથ્યાવૃત્તિનું પાપસ્થાન કહેવાય છે. આથી આવો પાપ વ્યવહાર કરવાવાળા જીવો કર્મ બાંધીને સંસાર વધારતા જ રહે છે.

મહાપુરૂષો પર મહા આરોપ-

અભ્યાખ્યાનની પાપની વૃત્તિવાળા જીવો મહાપુરૂષોને પણ છોડતા નથી. તેઓ પર પણ જુદો-જુદો આરોપ કરે છે. આરોપણ કરીને બોલે છે. દા.ત. જોઈએ-ભગવાન મહાવીર પર પણ જૂઠા આરોપ અપાયા હતા. ગોશાલક તો જાણે એમનો શિષ્ય હતો, તો પણ એટલી હદ સુધીના અભ્યાખ્યાની હતો કે તેણે પ્રભુ મહાવીરના વિષયમાં એવું કહ્યું કે તેઓ જિનેશ્વર ભગવંત નથી. જિનેશ્વર ભગવંત તો હું છું. તે પોતાની જાતને ભગવાન કહેવા લાગ્યો પણ સ્વયં તો કંઈ જ ન હતો. મંખા-લિપુત્ર ગોશાલક હતો અને પ્રભુ મહાવીર ભગવાન હોવા છતાં પણ તેઓ ભગવાન નથી એવો આરોપ કર્યો અને ચારે બાજુ પ્રચાર કરવા લાગ્યો.

તેવી રીતે ભગવાન મહાવીર પછી તેમને માનવાવાળા તેમના ભક્તોએ પણ અભ્યાખ્યાની વૃત્તિથી ભગવાન ઉપર એવા-એવા આરોપ કર્યા કે જેથી ભગવાનનું સ્વરૂપ જ ચિત્ર-વિચિત્ર થઈ ગયું. એક પક્ષ

તો એવું કહે છે કે ભગવાન મહાવીરે લગ્ન કર્યા હતા અને તેમને એક પુત્રી પણ હતી. તે પુત્રીના લગ્ન પણ જમાલિ સાથે થયા હતા. યશોદા મહાવીરની ધર્મપત્નિ હતી. જેનો નામોલ્લેખ આગમોમાં છે. તેનાથી ઉલ્ટું દિગંબર પંથ કહે છે. ના—ના—ભગવાન મહાવીરે લગ્ન કર્યા ન હતા. તેમને પત્ની પણ ન હતી અને પુત્રી પણ ન હતી. એક બીજો પંથ એવું કહે છે કે મહાવીર પણ મુખ પર મુહપત્તિ ખાંધતા હતા. આ રીતે એક જ ભગવાનને માનવાવાળો તેમનો લકત વર્ગ પોતાના જ ભગવાનના વિષયમાં આરોપ—પ્રત્યારોપ કરે છે તો પછી પ્રભુનું સ્વરૂપ શું રહ્યું? તેવી જ રીતે બીજી વાત સિદ્ધાંતની છે. સિદ્ધાંતોની વાત પણ એવી છે કે તેમાં પણ આરોપ—પ્રત્યારોપ છે. એક પક્ષ કહે છે કે સ્ત્રીઓ પણ મોક્ષમાં જઈ શકે છે. ચોવીશે તીર્થંકરોની હજારો સ્ત્રીઓ મોક્ષમાં ગઈ છે. જ્યારે બીજો પક્ષ આ વાતનો સ્વીકાર નથી કરતો, તે તેનાથી ઉલ્ટું જ કહે છે. તેવી જ રીતે કેવલજ્ઞાન થયા પછી પણ કેવળી આહાર લે છે, કેમ કે જ્ઞાન તો આત્માને થાય છે, જ્ઞાન આત્મગુણ છે. જ્યારે આહાર એ તો દેહધર્મ છે. શરીરને આહારની આવશ્યકતા છે. શરીર પુદ્ગલજન્ય પૌદ્ગલિક છે, આહાર પણ પૌદ્ગલિક છે. પુદ્ગલૈઃ પુદ્ગલા સ્તુતિઃ । મહાવીર-સ્વામીને એંતાલીસ વર્ષે કેવલજ્ઞાન થયું અને આયુષ્ય ૭૨ વર્ષનું હતું તેથી ૩૦ વર્ષ સુધી પ્રભુ કેવળી રૂપે વિચર્યાં. તો શું ૩૦ વર્ષ સુધી પ્રભુએ બિલકુલ આહાર જ નહીં લીધો હોય? શું ૩૦ વર્ષ સુધી આ પુદ્ગલ-શરીર આહાર-પાણી વિના ટકી શક્યું હશે? સારુ, આ તો મહાવીર પ્રભુનો ૩૦ વર્ષનો સમય હતો. પરંતુ ચોવીશીમાં અન્ય-અન્ય તીર્થંકરોનો સેંકડો-હજારો વર્ષનો કેવળી પર્યાયનો સમય હતો. ભગવાન ઋષભદેવનો ૧ હજાર વર્ષ ન્યૂન એવો ૧ લાખ પૂર્વનો કેવળી પર્યાય સમય હતો તો શું પ્રભુએ આટલા લાંબા સમય સુધી આહાર લીધો જ નહીં હોય? તો શરીર કેવી રીતે ટક્યું (ચાલ્યું)? શરીર તો ઔદારિક જ હતું ને? બધી વાત સાચી છે. છતાં પણ દિગંબર પંથનું એમ કહેવું છે કે કેવળી આહાર લેતાં નથી વિચારો! આવી વાતો છદ્મસ્થોએ કરેલી છે. કોઈ કેવળીએ આવો આરોપ નથી કર્યો. તેથી જે વાડા, પંથ, પક્ષ, સંપ્રદાય અથવા ફિરકા જે બધા છદ્મસ્થો દ્વારા જ ઊભા કરાયા છે. કોઈ કેવળી સર્વજ્ઞોએ

બનાવ્યા નથી. અભ્યાષ્યાનીઓ દ્વારા આ મહાકલંક લગાવાયું છે. પ્રભુનું અને સિદ્ધાન્ત-ધર્મનું સ્વરૂપ કેટલું વિકૃત કરી નાખ્યું છે?

□ અભ્યાષ્યાનીઓએ દોષારોપણના કલંક ઓછા નથી લગાવ્યા. તેઓએ ત્યાં સુધી કહ્યું છે કે મહાવીરે માંસાહાર કર્યો હતો. આટલી મોટી શ્રેષ્ઠ જગતની અહિંસાની વિભૂતિ અને તેના માટે આ શબ્દો પણ કેટલા શરમજનક લાગે? પરંતુ અભ્યાષ્યાનીઓ આમ પણ શરમ વગરના જ હોય છે. તેઓને શરમ જ ક્યાં આવે છે?

□ કલિકાલ સર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રાચાર્યના વિષયમાં કહે છે કે તેઓ છેલ્લી અવસ્થામાં મુસલમાન બની ગયા હતા. મરતી વખતે તેમના મોઢામાંથી અલ્લાહનું નામ નીકળ્યું હતું. હવે વિચારો! આ વાતને હાથ-પગ, માથું-ધડ કંઈ ન હોવા છતાં પણ એક ગપગોળો ફેંકી દીધો! કોઈ અભ્યાષ્યાનીનું આ મહાપાપ છે.

□ કોઈ કહે છે કે વાયકવચ્ચ ઉમાસ્વાતિજી અમારા દિગંબરના આચાર્ય છે. જ્યારે શ્રવેતાંબર પક્ષવાળા શ્રવેતાંબર આચાર્ય માને છે. આટલા મોટા મહાન આચાર્ય હતા. પરંતુ તેમનું જીવન ચરિત્ર મળતું નથી. આથી પોતાના પક્ષમાં ખેંચવાનો પ્રયત્ન આરોપિત ભાવથી કરવામાં આવ્યો.

□ આચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરીના વિષયમાં જગડો શરૂ થયો કે..તે અમારા ખરતરગચ્છી આચાર્ય હતા, આજે પણ કેટલાક, તપાગચ્છી મંદિરોમાં એક ખૂણામાં ક્યાંક ખરતરગચ્છાચાર્યની પ્રતિમા કોઈ ખેસાડી દે છે અને પછી દાવો કરે છે કે ના, આ મંદિર અમારું ખરતરગચ્છનું છે.

□ તેવી જ રીતે મોટા-મોટા પ્રાચીન તીર્થસ્થાનો પર પોતાનો અધિકાર જમાવીને અને કોર્ટોમાં પણ બધું કરીને—આ તીર્થ અમારું છે એમ સિદ્ધ કરવાનો ખાલિશ પ્રયત્ન કરવો, જે પોતાનું નથી તેણે પોતાનું બનાવવાને માટે આરોપિત ભાવથી પોતાનું બનાવવું એ અભ્યાષ્યાનનું જ કામ છે.

આવી અનેક વાતો છે. અભ્યાષ્યાન વૃત્તિવાળા છદ્મસ્થોએ મહા આરોપ મહાદોષારોપણનું પાપ કરીને સેંકડો વાતો ઉપજાવી છે.

આ પાપથી કોઈ મુક્ત (બાકી) નથી. એટલું જ નહીં પણ એથી આગળ વધીને વાત તો એ છે કે નાસ્તિક વૃત્તિવાળા નવ જુવાનો તો એમ પણ કહે છે કે મહાવીર થયા હતા એ વાત જ જુઠ્ઠી છે. આ તો માત્ર અમને લોકોને સમજાવવા માટે આ મહારાજે એ એક મહાવીરના નામનું રૂપક ઊભું કરી દીધું છે પરંતુ મહાવીર વગેરે કોઈ થયા જ નથી. નાસ્તિક મતવાળા મિથ્યાદષ્ટિએ તો ગમે તેવા પણ ગપ્પા મારી શકે છે. પરંતુ તેઓને માત્ર એટલું જ પૂછવું જોઈએ કે તારે બાપા છે એ વાતનું તારી પાસે કયાં પ્રમાણ છે? કોણ કહે છે કે આ તારા બાપા છે? તારી મા તો તને બનાવે છે જુહું પણ બોલે છે. આમ કહેશે ત્યારે મહા નાસ્તિક પણ જવાબ નહીં આપે પરંતુ માથું ખજવાળશે. આ રીતે અભ્યાષ્યાની વૃત્તિવાળાનું નાટક ઘણું હોય છે. આજો સંસાર એ અભ્યાષ્યાનનું ઘણું મોટું ઘર છે. અહીં આવા પ્રકારનું નાટક જ ચાલે છે. સામ્પ્રદાયિક ભેદો પણ ઘણા ઊભા થાય છે. મૂળ ધર્મનું સ્વરૂપ પણ ઘણું વિકૃત કરી નાંખ્યું છે. આથી અભ્યાષ્યાન એ મિથ્યાત્વનો મિત્ર છે, અને મૃષાવાદના પાપની અન્તર્ગત એક શાખા છે. અભ્યાષ્યાની પ્રાયઃ સમ્યક્ત્વથી દૂર રહે છે, કેમકે સમ્યક્ત્વ તો સત્યને સત્ય સ્વરૂપમાં જ જોવાની-કહેવાની વાત કરે છે જે જેવા છે તેને તેવા જોવા, માનવા અને કહેવા પરંતુ અભ્યાષ્યાની આરોપણ કરીને ચાલે છે. આથી સ્વરૂપ ઊલટું થઈ જાય છે. વિપરીત-મિથ્યા સ્વરૂપ જોવાનું-કહેવાનું અને માનવાનું કામ મિથ્યાત્વી કરે છે. આથી અભ્યાષ્યાનને સમ્યક્ત્વનો મિત્ર ન બતાવતાં મિથ્યાત્વનો મિત્ર બતાવ્યો છે. મિથ્યાદષ્ટિની દશ સંજ્ઞા અભ્યાષ્યાન જ છે.

અભ્યાષ્યાનમાં બે પ્રકારના આરોપ

દોષારોપણ

ગુણારોપણ

દોષારોપણ કરવું એ અભ્યાષ્યાનીનું મુખ્ય કાર્ય છે. જે ચોર નથી તેને ચોર કહેવો ઘરમાં પોતાની ઘડિયાળ ખોવાઈ જાય તો નોકરને પકડીને મારવો, ધાક-ધમકી આપવી, આ તે જ ચોરી છે, તું જ ચોર. આમ જ્યારે તમે આરોપ કરો છો ત્યારે તમારી પાસે કોઈ

સચોટ પ્રમાણ નથી. આ તો ધમકી આપવામાં—ફટકારવામાં આવા શબ્દો બોલવા પડે છે જેથી શક્ય છે કે નોકર ગભરાઈને બોલી જાય. આ તો એક માત્ર પ્રયોગ હતો. આ રીતે કોઈ પર ચોરીનો, ખૂનનો, બળાત્કારનો, હિંસાનો, જૂઠું બોલવાનો, જબરજસ્તીથી આરોપ આપવો એ અભ્યાષ્યાનનું પાપ જ છે. જ્યારે દોષ નથી અને દોષારોપણ કરવું એ અભ્યાષ્યાનનું પાપ જરૂર છે.

મહાસતી અંજનાના ચારિત્ર પર કલંક-

અંજના જગત પ્રસિદ્ધ સન્નારી હતી. તેના જીવનમાં ડોકીયું કરીએ ત્યારે સમજાય છે કે કેવી વિષમ પરિસ્થિતિમાં પણ તે પોતાના સત્વને સાચવી શકી હતી. પહેલાના જમાનામાં લગ્ન માટે છોકરા-છોકરીએ મળવું, વાતચીત કરવી એ અનિવાર્ય મનાતું ન હતું. બસ બંનેના મા-બાપની સંમતિથી લગ્ન નક્કી થઈ ચૂક્યા. આજે સ્વતંત્રતાના ઉન્માદમાં ઈન્ટરવ્યુ ગોઠવાયું છે અને તેની ભવાઈ પણ ઘણી થાય છે. આજે લગ્નજીવનના જે રકાસ બોલાયા છે. તેમાં મર્યાદાના જે ઉલ્લંઘન થયા છે. તે ઘણા જવાબદાર છે, આર્યસંસ્કૃતિને ટકાવવી હશે તો મર્યાદાઓની પ્રાણાંતે રક્ષા કરવી પડશે. આ બાબુ પવનજયને વિચાર આવ્યો કે જો તે ખરો કે અંજના કેવી છે? માત્ર ઉત્સુકતાથી પ્રેરાયેલો તે લગ્નના આગલા દિવસે એને જોવા માટે ગુપ્ત રીતે જાય છે. ખારણું બંધ છે, અંદર આનંદ-પ્રમોદ ચાલી રહ્યો છે. ખારણાની ભડમાં ઉભા રહેલા પવનજયે બધો વાર્તાલાપ સાંભળ્યો. અંજના પોતાની પ્રિય સખી જોડે વાતો કરી રહી છે. બધા લગ્નના મુડમાં છે. ઠકા મશકરી કરી રહ્યા છે ત્યારે સખીઓ અંજનાને પૂછે છે કે કેમ? તમને પવનજય વધારે પસંદ છે કે વિદ્યુત્માલી? હવે વાત એમ હતી કે અંજનાનું પવનજય જોડે નક્કી થયું તે પહેલાં વિદ્યુત્માલી નામના એક ધર્મી યુવાન જોડે વાતો ચાલી રહી હતી. હવે તે વાત પડતી મૂકાઈ અને આ પવનજય જોડે નક્કી થયું. પણ સખીઓએ આજે અંત લીધો છે—અંજના તો આ બધી વાતોથી અત્યંત શરમીંદ્રી બનીને નીચે જોઈને ભૂમી ખણી રહી છે. એક પણ પ્રશ્નનો ઉત્તર તેણે આપ્યો નથી. છતાં બધી સાહેલીઓ અંદર-અંદર વાત કરે છે? એક સખી કહે છે કે ના, મને તો આ જ પસંદ પડ્યું છે કારણ કે

પવનંજ્ય જેવો તરવરીયો યુવાન મળવો મુશ્કેલ છે ત્યારે ખીજી બોલી કે નારે 'ના, વિદ્યુતમાલી પણ કંઈ કમ ન હતો. વળી તે વૈરાગી હતો, ઉત્તમ હતો અને ચરમ શરીરી હતો. ત્યારે ખીજી સખી તેની વાત કાપી નાખતાં કહે છે કે વરણાગીના સ્થાને વૈરાગીની કેટલી કિંમત? આપણે રાગી હોઈએ અને સામેનું પાત્ર વૈરાગી હોય તો રોજની મુસીબત! આપણે પીકચર જેવા જવું હોય અને તેને પૌષ્ઠ કરવો હોય તો શી રીતે કાવે? એના કરતાં તો આપણને આ જ પસંદ છે. ત્યાં વળી કોઈક સખી બોલી કે અરે ઉત્તમની સાથે વસતા આપણામાં પણ ઉત્તમતા આવી શકે છે એટલે વાતને બધી રીતે વિચારવી જોઈએ—હવે આ બધી વાત ખારણાની તિરાડમાં ઉભેલા પવનંજ્ય સાંભળે છે અને ત્યાં જ તેને ખોટું લાગ્યું. કે અંજના કેમ મૌન છે? એણે કહેવું જોઈતું હતું કે ના, આ જ લગ્ન મને મંજૂર છે. પણ તે મૌન રહી તો ચોક્કસ એને વિદ્યુતમાલી જોડે કુણી લાગણી હશે. ખેર હવે એને ખતાવી દઈશ. બસ અહીં ગાંઠ ખાંધી અને નક્કી કર્યું કે હવે એની જોડે બોલવું જ નથી. હવે આ પ્રસંગમાં અંજનાનો કોઈ પણ વાંક દેખાતો નથી. લગ્નથી મૌન રહેલી અંજના વિષે પવનંજ્યે ખોટું આળ ચડાવ્યું, આરોપ મૂક્યો અને અભ્યાષ્યાનથી ન અટકતા સળ કરી. ખીજે દિવસે વિધિપૂર્વક લગ્ન થઈ ગયા, પણ આ તો નામના જ લગ્ન હતા. પવનંજ્ય તો વૈરની વસૂલાત કરવાના વિચારમાં મચ્છમ હતો! લગ્ન પછી એક પણ વાર તે અંજનાને મળ્યો નથી, છોડી દેવાનું, તરછોડી દેવાનું કોઈ કારણ ખતાવ્યું જ નથી. મળવાની વાત જ નથી. આવા સંયોગોમાં અંજના સતીએ ખાવીસ વર્ષો વિરહાગ્નિમાં વીતાવ્યા છે. આ મહાસતીને બદલે અંજની મોડું ન શિક્ષિત યુવતી હોય તો ૨૨ દિવસ કે ૨૨ કલાક તો શું, પણ ૨૨ સેંકડનો પણ વિરહ સહન ન કરી શકી હોત! પણ જીનાગમમાં કર્મની શીલોસોશીના પાન જેણે ગળથૂથીથી કર્યાં છે. એવી અંજનાએ સમતાથી પરિસ્થિતિનો સ્વીકાર કર્યો. તે સમજે છે કે કર્મના ઉદય અને સત્તા પાસે આત્મા પરાધીન છે. પણ બંધ અને ઉદ્ધરણામાં આત્મા સ્વાધીન છે. કર્મ તમને શુભાશુભ સંજોગો આપી શકે છે. બસ, એનાથી વધારે આપવાની એની તાકાત નથી. તે શુભાશુભ સંજોગોમાં સુખી કે દુઃખી બનવું, આત્મધ્યાન કરવું કે ધર્મધ્યાન કરવું એ આત્માની જાગૃતિ ઉપર આધાર રાખે

છે. જાગૃત આત્મા માટે કોઈપણ સંયોગો બાધક નથી અને વિહ્વલ કાચર આત્મા માટે કોઈ પણ સંયોગો સાધક નથી. ઉત્તમ નિમિત્તો પણ તેના માટે નિષ્ક્રમ બને છે. દેવ-ગુરૂત્ત્વ આલંબન આપણે જે ભાવે લઈએ તે ભાવે આપણું કલ્યાણ થાય છે. “બાવીસ વર્ષ વિયોગે રહેતી પવનપ્રિયા સતી અંજના રે” પુરૂષને માટે રાજપાટ, વેપાર વૈભવમાં એકલવાયું લાગતું નથી. પણ સ્ત્રીને ચાર દિવાલોની વચ્ચે આ રીતે રહેવાતું થાય તો શું થાય? પણ સમ્યક્ત્વનો દીપક ઝળહળતો છે એવી અંજના પોતાના કર્મોના શાંત સ્વીકાર કરીને જીવી રહી છે, એક વખત પવનંજય યુદ્ધ માટે ગયા છે અને માન-સરોવરના કિનારે એકવાર સંધ્યાના સમયે પવનંજય પોતાના મિત્રોની સાથે બેઠો હતો ત્યાં ચક્રવાક અને ચક્રવાકીની કીકા જોઈ રહ્યો હતો. એકાએક ચક્રવાક ઉડી ગયો અને બિચારી ચક્રવાકી વિરહવેદનામાં દુઃખી થતી તરફડવા લાગી. આ દશ્ય જોઈ આશ્ચર્ય પામેલા પવનંજયે મિત્રને પૂછ્યું, અરે! આ શું થયું? ત્યારે મિત્રે કહ્યું કે આ તો પતિ વિયોગના કારણે વિરહની વેદના કરતી ચક્રવાકી બિચારી મૃતપ્રાયઃ થઈ રહી છે. પ્રેમના કારણે પ્રિયતમાનો વિયોગ એને અત્યંત સતાવે છે.

મિત્રના આ શબ્દો સાંભળીને પવનંજય એકાએક વિચારોમાં ખોવાઈ ગયો એને અંજના યાદ આવી અને ભૂતકાળમાં ડોકીયું કરવા લાગ્યો. અરે, આ ચક્રવાકી પક્ષીની જાત છે છતાં એક ક્ષણ પણ પતિના વિયોગમાં રહી શકતી નથી તો અંજના મારા વિયોગમાં ૨૨ વર્ષો સુધી કેવી રીતે રહી શકી હશે? એને કેવું દુઃખ થયું હશે? આ વિચારીને પવનંજય આકાશગામિની વિદ્યાર્થી આકાશમાર્ગેથી જ વાયુવેગથી સીધા રાત્રીના સમયે અંજનાના શયનખંડમાં પહોંચી ગયા.

અત્યારે આટલા દીર્ઘ વિયોગ પછી તમને આવો એકાએક સમાગમ થયો હોય તો તમે શું કરો? સીધી ફરીયાદની વર્ષાવરસાવો કે આવી રીતે વગર વાંકે કેમ છોડી દીધી? સાથે રહેવું ન હતું તો પરણ્યા શું કરવા? કોઈની જાહેરી જોડે જુગાર રમવાનો તમને શું અધિકાર છે? આવી રીતે અનેક પ્રશ્નોની ઝડી તમે વરસાવી હોત! પણ આ તો યુદ્ધિ જીવીતાની નીપજ છે, અંજના તો યુદ્ધિશાળી હતી. તેણે તો કર્મના ગણિત વાંચેલા હતા. તેનામાં તેને શ્રદ્ધા હતી તેથી પવનંજય જ્યારે આવ્યા ત્યારે અંજનાએ ઉખાલ્યું સ્વાગત

કયું. પવનજય હજી ખચકાટ અનુભવે અને પૌતાની બૂલ બદલ ક્ષમા માંગવા તત્પર બને છે. પણ અંજના ના પાડે છે કે તમારો કોઈ વાંક નથી આ તો કર્મની લીલા છે, કર્મ કરે તે થાય છે. મારા કર્મનું પાંદડું ખસી ગયું તો તમને અહીં આવવાનું મન થયું! સ્વામીનાથ! તમે તો નિમિત્ત માત્ર છો. ઉપાદાનકારણ તો મારા કર્મ જ છે. જીવ આ વાત સમજતો નથી માટે આત્મધ્યાન કરે છે. આપણી ડોલ કાણી છે માટે કુવામાંથી પાણી આવતું નથી. કુવા બદલવાથી ડોલ ન ભરાય. ડોલ બદલવાથી તે ભરાઈ શકે છે. એમ જગતના નિમિત્તો બદલવાથી વાતાવરણ બદલાશે નહીં. આપણા કર્મો બદલાશે ત્યારે વાતાવરણ બદલાશે—અને વચ્ચે સમાધાન, પ્રેમનું વાતાવરણ સર્જાયું. રાત ત્યાં રહ્યા પછી સવારે ચુદના મેદાનમાં પહોંચવા માટે પવનજય ત્યાંથી પાછો ફરે છે ત્યારે અંજનાએ કહ્યું કે, સ્વામીનાથ! કદાચ હું માં બનું તો? તમે અહીં આંચ્યા હતા તેની સાક્ષીરૂપે મને કંઈ આપતા જાવ અને મા-આપને મળતા જાવ. પવનજયને મોડું થતું હતું તેથી વીંટી આપીને ચાલ્યા ગયા. અંજના ગર્ભવતી બની. આ જોઈને સાસુ-સસરા તો હેબતાઈ ગયા પુત્રના વિરહમાં પુત્રવધુનું આ લક્ષણ જોઈને તેઓ દુઃખી થયા અને અંજના ઉપર કુદટાને આરોપ મૂક્યો. અંજનાએ વીંટીની વાત રજૂ કરી પણ કોઈએ તે માની નહીં ખીજા ઉપર આરોપ મૂકતાં જીવ વિચાર કરતો નથી. અભ્યાષ્યાનથી ઘેર કર્મ બાંધી લે છે. અંજનાને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી. અસહાય દશામાં માતાપિતા પાસે ગઈ પણ સંસ્કૃતિના રક્ષકોએ આવા કાર્યમાં ઉત્તેજન ન આપ્યું, તેને સ્વીકારી નહીં. આજે આ પ્રસંગથી આપણે સૌએ પ્રેરણા લેવી જોઈએ કે આપણી કોઈ પણ ચેષ્ટાથી કુવૃત્તિએનો ઉત્તેજન ન મળવું જોઈએ. જોકે અહીં તો વાત જુદી હતી. છતાં કોઈ ને ખબર નથી કે અંજના સતી છે, નિર્દોષ છે. અંજના ઠાસીની સાથે જંગલમાં ગઈ અને ત્યાં કાળ વીતાવ્યો. યોગ્ય સમયે બાળકનો જન્મ થયો.

જંગલમાં જ્ઞાની ગુરૂ મળ્યા. અંજનાને પૌતાના દુઃખનું કારણ પૂછ્યું. ગુરૂદેવે કહ્યું બહેન! તે ગયા ભવમાં તારી શોકયને બહુ હેરાન કરેલી અને ભગવાનની પ્રતિમાજીને કચરામાં સંતાડી દીધેલી. ૧૨ ઘડી પછી તને ભાન આવ્યું અને પ્રતિમાજીને બહાર કાઢ્યા. આ બાર ઘડીના કારણે તને ૨૨ વર્ષનો વિયોગ સહન કરવો પડ્યો.

છે. જો કે તું સતી સન્નારી છે. કર્મના વિપાકે આ કલંક લાગ્યું છે. હવે બધું સાફ થઈ જશે અને કર્મના સંયોગ પૂરા થતાં પતિને મેળાપ થયો. જીવે કર્મબંધ કરતાં વિવેક રાખવો જોઈએ, વીરવીજ્યજી મ. પૂજની ઢાળોમાં કહે છે કે, “બંધ સમય ચિત્ત ચેતીએ ઉદયે શ્યો સંતાપ” ? પણ જીવે બીજું સૂત્ર બનાવ્યું છે કે “ઉદય સમય ચિત્ત માણીએ બંધની શી પંચાત ?”

મહાસતી કલાવતી પર કલંક-

શંખરાજની પટ્ટરાણી કલાવતીને એકવાર તેનો ભાઈ સોનાની બે બંગડીઓ આપવા આવ્યો. રાજા ન મળવાથી રાણીને જ બે બંગડી આપીને જતો રહ્યો અને આ બાજુ રાણી ચરીસાની સામે બેસીને નવા સોનાની હીરાજડિત સુંદર બંગડીઓ પહેરી રહી હતી. એકાએક મોઢામાંથી આ બે શખ્દો નીકળી ગયા કે-વાહ ! કેટલી સરસ-સુંદર બંગડીઓ છે.

એટલામાં રાજાનું અંતઃપુરમાં આવવાનું ધ્યું. ખારણા પર જ ઊભા રહેલા રાજાએ આ શખ્દો સાંભળ્યા, અને વિચાર્યું....ઓહ ! મેં તો આ બંગડી રાણીએને આપી નથી તો ક્યાંથી આવી ? રાણી એટલી ખુશમાં હતી કે જાણે કોઈ પર પુરૂષ સાથે સાથે સંબંધ ન હોય ?—આવી શંકા મનમાં લાવીને રાજા તરત જ ત્યાંથી નીકળી ગયા અને ચંડાળને બોલાવીને કહ્યું—તમે રાણીને વહેલી સવારે જંગલમાં દૂર લઈ જાજો અને બંગડી સહિત બંને હાથ કેણી સુધી કાપીને, લાવીને મને આપી જાજો—અને રાણીને તે જંગલમાં છોડીને આવી જાજો. બસ જાજો—આટલું કામ જલ્દીથી કરો.

નિર્દોષ મહાસતી પર ભયંકર કલંક આવ્યું અને પાપકર્મના ભયંકર ઉદયથી રાજાની આજ્ઞાનુસાર તે પ્રમાણે જ થયું. બિચારી ગર્ભવતી રાણી જેના ગર્ભના નવ મહિના પૂરા વ્યતીત થઈ ગયા હતા તે રાણીને ચંડાળ રથમાં બેસાડીને ઘોર જંગલમાં લઈ ગયો. ત્યાં ઉતારીને એક ક્ષણમાં તલવારથી બંને હાથ કેણી સુધીના બંગડી સહિત કાપીને લઈ ગયો અને રાજાને આપી દીધા. રાજા ખુશ થઈ ગયો. બસ, ખરાખર છે. આવી દુષ્ટ-દુષ્ટચારિત્રવાળીને આ જ સજા થવી જોઈએ.

આ તરફ રાણીના હાથ કાપી નાખવાથી નદીના પ્રવાહની જેમ

લોહી વહી રહ્યું હતું. મૃત્યુ સાથે ખેલ ખેલાઈ રહ્યો હતો કે એટલામાં અધૂરામાં પૂરું પ્રસવની પીડા શરૂ થઈ અને બાળકનો જન્મ થયો. એકલી, નિઃસહાય બીક લાગે તેવા ભયંકર જંગલમાં રાણી બિચારી હાથ વગરની પોતાના બાળકને કેવી રીતે પકડે? શું કરે? પરંતુ અંતરાત્માના અવાજથી પ્રેરાયેલી રાણીએ સાચા દિલથી પ્રભુને પ્રાર્થના કરી—હે પ્રભુ! જો હું વાસ્તવમાં સતી સન્નારી હોઉં તો મને મારા હાથ પાછા મળી જાય! અને તેમ જ થયું. ઈષ્ટદેવે પ્રાર્થના સાંભળી સતીત્વના પ્રભાવથી બંને હાથ પાછા આવી ગયા. પોતાના સંતાનની રક્ષા કરી. રાત્રને પણ સદ્બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ તેથી અંતે રાજા-રાણી-પુત્ર બધાનું મિલન થયું. આ પૂર્વ જન્મના પાપકર્મનો ઉદ્ધય હતો. આવી મહાસતી પવિત્ર સન્નારી પર પણ કલંક આવ્યું અને કેવી ભારે સજા ભોગવવી પડી? જોકે પાપની સજા ભારે હતી છતાં પણ ધર્મની સાધના તેથી પણ વધારે ખ્યારી હતી.

અભ્યાખ્યાનીને કર્મબંધ-

જ્યારે એક વાત આટલા વિવેચનથી સ્પષ્ટ થઈ ગઈ છે કે અભ્યાખ્યાન એ પાપ છે. તેથી પાપ પ્રવૃત્તિ અને પાપની વૃત્તિ તો અશુભ કર્મોનો બંધ જરૂર કરાવશે. અભ્યાખ્યાની જાતિમદ્દ વગેરે મદોનું સેવન કરીને નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધે છે. તેવી રીતે ગુણોને ઢાંકીને દોષોને પ્રગટ કરવાવાળો પણ નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધે છે. તત્વાર્થ સૂત્રમાં બરાબર જ કહ્યું છે કે, “પરાત્મનિંદા પ્રશંસે સદસદ્ગુણાચ્છાદનોદ્ભાવને ચ નીચૈર્ગોત્રસ્ય ।” પરનિંદા અને સ્વપ્રશંસા ઠરવી તથા જે શુભ ગુણો છે તેને ઢાંકવા અને જે દોષ નથી એવા દોષો ઊભા કરીને આરોપ મૂકવો એ નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધવાનો આશ્રવ માર્ગ છે. નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધવામાં અભ્યાખ્યાન સ્પષ્ટરૂપે નિમિત્ત કારણ છે. આ રીતે અશુભ નામ કર્મ પણ અભ્યાખ્યાની આદી છે. “યોગવક્રતા વિસંવાદનં ચાશુભસ્ય નામ્નઃ ।” મન-વચન-કાયાના ત્રણે યોગોની વક્રતા, બરાબ પ્રવૃત્તિ તથા વિસંવાદન વૃત્તિથી અશુભ નામ કર્મ બાંધે છે. જે અશુભ નામ કર્મથી કલંગુ-કુરૂપ શરીર મળે છે. દુર્ગતિ મળે છે. તેવી રીતે અભ્યાખ્યાનીને જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય કર્મ તો અવશ્ય બંધાય જ છે કેમ કે મોટા-મોટા જ્ઞાની એવા સાધકો પર પણ દોષારોપણ તો કરતા જ હોય છે. સાધુ સંતો પર પણ દોષારોપણ અને

આક્ષેપ વગેરે કરવાથી આવા કર્મો બાંધે છે. જેના ઉદ્દયથી અજ્ઞાની, મંદમતિ, સુખરોગી, કુષ્ટરોગી વગેરે બનવું પડે છે. મોહનીય કર્મનો પણ વધારે બંધ થાય છે. જેના ઉદ્દયથી તીવ્ર કષાયની વૃત્તિવાળા, ક્રોધ—કપટી વગેરે બને છે અને અંતરાય કર્મના બંધના ઉદ્દયથી શક્તિહીન, ઓછી શક્તિવાળા અને દાનલાભાદિના અંતરાયવાળા બને છે. આખરે થોડા સમય માટે કરેલ આક્ષેપ-આરોપોના કારણે ભયંકર કર્મો બાંધીને વર્ષો સુધી અથવા જન્મ-જન્માન્તર સુધી દુઃખી થવું? એ કર્મની સળ કેટલી ભારે છે?

અભ્યાખ્યાનનું પરિણામ-

અજ્ઞાની-અવિવેકી જીવો જે આવા અભ્યાખ્યાન સેવનની ટેવથી લાચાર છે. “દુઃખ પામે તે અનંતોજી”-તેઓ અનંત દુઃખને પામે છે. કેટલાક વાચાળ લોકો, વધારે પડતું બોલવાવાળા લોકોને તો અભ્યાખ્યાન સેવનનું વ્યસન જ પડી જાય છે. કંઈ લેવાનું નહીં અને આપવાનું નહીં છતાં પણ નિરર્થક પાપ કર્મ બાંધવાની આ પ્રવૃત્તિ છે. આ વૃત્તિથી (ટેવથી) જે લોકો વધારે કલંક આપે છે તે જીવો તેવા કલંકોને અનેક જન્મમાં પ્રાપ્ત કરે છે. “જેવું કરીએ તેવું જ ફળ મળે” એ કર્મસત્તાનો નિયમ છે એને ક્યારેય બૂલવું ન જોઈએ. જે આ એક વાક્ય પણ ધ્યાનમાં રાખીએ તો ઘણા પાપ કરવાના છોડી દઈએ. પરંતુ જેઓને કર્મસત્તા પર વિશ્વાસ નથી તેવા લોકો ઘણા છે. (જે કે જીવ, ગત જન્મના પાપોના ફળને ભોગવતો દુઃખી દુઃખી થઈ રહ્યો હોવા છતાં તેને કોઈ દિવસ વિચાર જ આવતો નથી કે આ કોનું ફળ છે? પૂર્વ-કૃત કર્મનું આ પરિણામ છે એવો ખ્યાલ જ આવતો નથી. જે કે કર્મનો ઉદ્દય તો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ છે છતાં જીવ વિવેકી બનતો નથી, પાપથી નિવર્તમાન પરિણામવાળો થતો નથી અને અભ્યાખ્યાની કેટલાય પાપોનું સેવન કરી લે છે. જીવ અર્થદંડ કરતાં અનર્થદંડના પાપથી વધુ દુઃખી થાય છે, નિરર્થક પાપોનું સેવન વધારે કરે છે અને આવો જીવ ભવિષ્યની ભવપરંપરામાં અનેક જન્મો સુધી દુઃખી થાય છે. આવા સુકૃત શુભ કાર્ય, ધર્મધ્યાન, તપ, ત્યાગ વિગેરે ઔષધનું સેવન ત્યારે જ ગુણકારી બની શકે છે જ્યારે પૈશુન્ય, અભ્યાખ્યાન, પર-પરિવાદ વિગેરે અપદ્ય સ્વરૂપ પાપોનો ત્યાગ કરવામાં આવે. વૈદક

શાસ્ત્રમાં અનુપાનતું મહત્વ વધારે છે. ચરક ઋષીએ ચરકસંહિતાના અંતમાં જણાવ્યું છે કે, “જેઓ પથ્યપાલન કરે છે. તેમને ઔષધની જરૂર નથી (કારણ કે પથ્યપાલનથી જ રોગમુક્તિ થશે) અને જેઓ પથ્યપાલન કરતાં નથી તેઓને પણ ઔષધની જરૂર નથી (કારણ કે તેઓને કુપથ્યના કારણે તે ઔષધ ગુણકારી બની શકતું નથી.)” આયુર્વેદના આ સિદ્ધાંતને અધ્યાત્મમાં અપનાવી શકાય તો ધરતી પર સ્વર્ગનું અવતરણ થઈ શકે! સામાયિક, જીનેદ્ર પૂજા વિગેરે ઉત્તમોત્તમ અનુષ્ઠાન કરતી વ્યક્તિઓએ આવા અભ્યાષ્યાન જેવા પાપોનો પડછાયો સેવવો પણ ઉચિત નથી. અભ્યાષ્યાનના મૂળમાં અહંની વૃત્તિ છે. સ્વોત્કર્ષ અને પરાપત્કર્ષના વિચારોથી આતું સેવન થાય છે. જો જીવ-માત્ર પ્રત્યે સ્નેહ પરિણામ જાગે તો આવા પાપોથી અટકવું સુકર બને.

ઈન્દ્રલોકની બદલે નિદ્રાલોક

લૌકિક અંતિમાં સ્કૈટવાદના પ્રસંગ પર અભ્યાષ્યાની સંબંધી એક પ્રસંગ બહુ જ વિચિત્ર આવે છે. વિપરીત ભાષાતું આરોપણ કંઈ રીતે કયું? એ બતાવ્યું છે. વાત એમ છે કે કુંભકર્ણ ઈન્દ્રલોકની પ્રાપ્તિને માટે તપશ્ચર્યા કરી રહ્યો હતો. તપશ્ચર્યા એટલી કઠોર કરતો હતો કે તેણે ઈન્દ્રલોક મળવામાં કોઈ શંકા જ ન હતી. તેને સાધનામાંથી ડગાવનાર, ચલાયમાન કરનાર કે પાડનાર કોઈ ન હતું. આ કઠોર તપશ્ચર્યા સાધના પછી ભગવાન શંકર પાસે વરદાન માંગવાતું હતું અને તે વરદાનમાં ઈન્દ્રલોક માંગવાનો હતો. તપશ્ચર્યા એટલી કઠોર હતી કે ભગવાને ઈન્દ્રલોક આપવો જ પડે. પરંતુ હવે શું કરાય? પૃથ્વી પરનો માનવી જો ઈન્દ્રલોક નીચે ખેંચી જાય તો તે અનર્થ થઈ જાય? એવા સમયે સરસ્વતી દેવી આવી. તેણે વિચાર્યું કે સારો મોકો છે. જ્યારે આ કુંભકર્ણ ભગવાન શંકરની પાસે જશે અને વરદાન માંગશે ત્યારે તેની જીભ ઉપર ખેસીને ઈન્દ્રલોકને નિદ્રાલોક કરાવી દઈશ અને તેમ જ કયું. તપશ્ચર્યાની પૂર્ણાહુતિ પછી ભગવાન શંકરની પાસે વરદાન માંગવાના સમયે મોઢામાંથી નિદ્રાલોક ચપ્પ જ નીકળ્યો અને મહાદેવે ‘તથાસ્તુ’ કરીને આશીર્વાદ આપ્યા. હવે શું થઈ શકે? કુંભકર્ણ નિદ્રાધીન થઈ ગયો અને એવી નિદ્રામાં પડ્યો રહેતો હતો કે કુંભકર્ણની નિદ્રા ચારે બાજુ પ્રસિદ્ધ થઈ ગઈ જ્યારે નિદ્રામાંથી જાગીને પુનઃ મહાદેવ પાસે ગયો અને વાત કરી હે પ્રભુ! હું તો ઈન્દ્રલોક ઇચ્છતો.

હતો અને આશુ' થઈ ગયું? નિદ્રાના આશીર્વાદ આપે કેવી રીતે આપી હીધા? પરંતુ શંકરજીએ કહ્યું તેં જે માંગ્યું હતું તેં જ તને આપ્યું છે. તે નિદ્રાલોક માંગ્યો હતો. મેં તેા તારા વરદાન પ્રમાણે તથારતુ કહીને તને આપી હીધા. હવે તો કંઈ જ ન થઈ શકે. અને કુંભકર્ણ નિદ્રાપ્રીન જ રહ્યો.

શ્રી જિનાગમની સ્તુતિ

કલંક નિમુક્તમમુક્તપૂર્ણતં, કુતર્ક રાહુ ગ્રસન સદોદયમ્ ।

અપૂર્વચન્દ્રં જિનચત્રે ભાષિતં, દિનાગમે નૌમિ બુધૈર્નમસ્કૃતમ્ ॥

જે કલંકથી રહિત છે. જિનાગમે પર કોઈ કલંક નથી. અને જે પરિપૂર્ણ સંપૂર્ણ છે. કુતર્ક રૂપી રાહુને ગ્રસી લે છે. સદા ઉદયશીલ છે એવા જિનેશ્વર ભગવંતોથી સંભળાવાયેલા જીનવાણીથી રચાયેલા અને પંડિતો જેને નમસ્કાર કરે છે એવા આગમરૂપી અપૂર્વચંદ્રની પ્રાતઃકાળમાં હું સ્તુતિ કરું છું. વિષમકાળમાં ભવ્યજીવોને તરવા માટે જે જ વસ્તુનો આધાર છે “વિષમકાળ જીનખિંબ જીનાગમ ભાવયણકું આધારા” પ્રસ્તુત પ્રલોકમાં જિનેશ્વરદ્વારા અર્થથી નિરૂપણ કરાયેલા જીનાગમે કેટલા નિષ્કલંક છે. કલંક રહિત છે તે બતાવાયું છે. એના આલંબનથી આપણે પણ આપણું જીવન નિષ્કલંક બનાવવાનો પ્રયત્ન કરીએ અને એના અનુભાવે આપણે એટલા પુણ્યશાળી બનીએ કે પછી અભ્યાષ્યાની આપણા ઉપર દોષારોપણ કરે અથવા કલંક પણ લગાવે તો ય ચીકણા ઘડા ઉપર પાણીની જેમ તે સ્થિર નહી રહે, પડી જશે અને આપણે હંમેશ નિષ્કલંક જ રહીએ.

સાધુ-સાધ્વીઓમાં પણ અભ્યાષ્યાન વૃત્તિ

આ પાપ એટલું ભયંકર છે કે સંસારના ત્યાગી વૈરાગી સાધુ સાધ્વીજીઓમાં પણ અભ્યાષ્યાનની વૃત્તિ ભરેલી પડી છે. એવું દેખાય છે. આ કેટલી વિપરીત વાત છે? હા, વાત તો સાચી જ છે કે સાધુ સાધ્વીઓ પણ સંસાર છોડીને સાધુ બન્યા છે. પરંતુ સર્વથા પાપ ક્યાં છૂટ્યું છે? મનુષ્ય સ્વભાવની વૃત્તિનું પાપ તો પડેલું જ છે. જો કે પાપ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે, મહાનત ઉચ્ચર્યા છે. પરંતુ માત્ર પ્રથમ પ્રાણાતિપાત વગેરે મુખ્ય પાંચ પાપ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા છે.

મહાવ્રત છે પરંતુ અઢારે પ્રકારના પાપોનું સેવન નહીં કરવું. એવું પચ્ચક્ષ્ણ સાધુએ નથી કયું અને જે ક્રોધ-માનાદિ ભાવ પાપ છે તેના તો પચ્ચક્ષ્ણ જ કયાં હોય છે? હા, પાપસ્થાનોથી યથાસંભવ દૂર રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એ ખરેખર ઉચિત છે એકખીજના સમુદાયના તથા એક-ખીજના સંપ્રદાયના સાધુ-સાધ્વીઓ પર પણ દોષારોપણ કરવું અને ત્યાં સુધી કે એક જ સંપ્રદાય અને સમુદાયની અંદર-અંદર પણ આવું દોષારોપણ કરવું કે આનામાં કયાં ચારિત્રનું ઠેકાણું છે? આ તો આવા છે, તેવા છે અને આમ આખી દુનિયાનો વાતો કરે. વળી હું જ સાચો તપસ્વી છું! મારી જ સાધના ઊંચી છે. મારું જ ચારિત્ર સરસ છે. ફલાણા આવા છે તે તેવાં છે, અને તેનામાં તો ચારિત્રનું કોઈ ઠેકાણું જ કયાં છે? અરે! એક વાતનું પચ્ચ ઠેકાણું નથી અને તે સંપ્રદાયના તેઓ તો સાધુ જ કહેવાને પાત્ર યોગ્ય નથી. અરે! આવા કેટલાય સાધુ હોય છે? તેઓ શું ધર્મની આરાધના કરે છે? તેઓ શું કરાવે છે? વગેરે સેંકડો વાતો કરવી એ અભ્યાષ્યાનની વૃત્તિ છે. છિદ્રો શોધવાવાળી જ દષ્ટિ બની જાય છે આથી નિંદા અને અભ્યાષ્યાનની વૃત્તિનું પાપ વધે છે.

ગૃહસ્થોમાં ધર્મના નામ પર અભ્યાષ્યાન

ગૃહસ્થ સંસારી જીવનમાં પણ ઈર્ષ્યા દ્વેષ, તેજોદ્વેષ વગેરેની માત્રા (વશેષ પ્રમાણમાં હોવાથી આરોપ પ્રત્યારોપની વૃત્તિ વધારે રહે છે. એક ડોક્ટરનું ખીજ ડોક્ટર પાસે નામ લઈએ તો પણ મોટું બગડી જાય છે. તેવી જ રીતે એક શિક્ષકનું ખીજ શિક્ષક પાસે નામ લઈએ અને કહીએ કે બહુ સારું ભણાવે છે. અથવા એક વકીલનું નામ ખીજ વકીલ પાસે લઈએ તો તે પણ સીધી સરળ દષ્ટિથી જોતાં નથી. તેવી રીતે ધર્મસ્થાનમાં પણ લોકોની આરોપની વૃત્તિ ઓછી થતી નથી. કોઈએ સંઘ કાઢ્યો. આટલું સારું કામ કયું તો પણ એ ચાર જણ એવા શબ્દ બોલશે કે ઠીક હવે સંઘ કાઢ્યો. એમાં શું મોટી વાત થઈ ગઈ? અને બધાને સોનાની વીંટીની પ્રભાવના તો કરી જ નહીં બસ! વાત થઈ ગઈ. બોલવાવાળાને લાખો નુકશાન થાય છે અને જેના સંબંધમાં બોલાય છે તેને કેટલું નુકશાન થાય છે? એવી રીતે કોઈએ ઉત્સવ મહોત્સવ કરાવ્યો. અરે ઠીક! શું પ્રભાવના

તો સારી કરી જ નહીંને? આવા તો ઘણા ઓચ્છવ મહોચ્છવ થાય છે અને પેલાએ ઉપધાન કરાવ્યા લાખ રૂપિયા ખર્ચીને ઉપધાન કરાવ્યા છે છતાં પણ ઓલવાવાળા એવા ઘણા જીવો ઓલશે કે ઠીક! શું ઉપધાન કરાવ્યાં છે? તેમાં શું કયું? શું મોટી વાત છે? આવા ઉપધાન થાય છે? સુરતની ઘરી તો બનાવીને બધાને ખવડાવી નહીં. મેવા-મીઠાઈમાં તો કંજૂસાઈ કરી. તેમને પૈસા બચાવવા હતા. અને ન જાણે લોકો શું શું જાણે છે? કેવું કેવું જાણે છે? જાતજાતની ભાતભાતની વાતો કરે છે. જ્યારે કરાવવા વાળાએ તો પોતાની શક્તિથી વધારે પૈસા ખર્ચ્યાં છે અને લાભ પણ ઘણો લીધો છે ઘણા લોકો મુક્ત કંઠે પ્રશંસા પણ કરે છે છતાં ઘણા લોકો એવા પણ હોય છે કે જેઓને ક્યારેય સંતોષ જ નથી થતો અસંતુષ્ટ લોકો કયાં તો નિંદા કરશે અથવા અભ્યાખ્યાન વૃત્તિથી કલંક લગાવશે. સાપના ડાંખની જેમ આનો પણ દોષારોપણ, આરોપ અથવા આક્ષેપનો સ્વભાવ પડી જાય છે. તેથી અભ્યાખ્યાની શિષ્ટ-પુરૂષ અથવા સજ્જન બની શકતા નથી. સમાજનું ભૂષણ બની શકતા નથી.

ગુણાનુવાદની સલા

કોઈ મહાન વ્યક્તિના મૃત્યુ પછી ગુણાનુવાદની એક સામાન્ય સલા રાખવામાં આવે છે. જેમાં ઘણા લોકો જેનું મૃત્યુ થયું છે તેના સંબંધમાં ભાષણ કરે છે. તે સમયે કેટલાકલોકો વધારે પડતી ખુશામત અથવા અત્યંત પ્રશંસા પણ કરે છે, કેમ કે જો તે વ્યક્તિ તેમની અભીષ્ટ ઇષ્ટ હોય તો અતિશયોક્તિ અલંકારથી તેની પ્રશંસા કરે છે. જાણે કે તે સર્વશ્રેષ્ઠ ન હોય એવા પ્રશંસના પુષ્પો પાથરે છે. એક સારા વિદ્વાને કોઈના સંબંધમાં કહ્યું કે અરે! તે કેવું મૃત્યુ પામી ગયા? તેમનો તો મોક્ષ થઈ ગયો. તે તો અજર-અમર થઈ ગયા. તેમની આવી પ્રશંસાના કારણે સામાન્ય લોકો આકર્ષિત થઈ જાય છે. સભાની પૂર્ણાહુતિ પછી જ્યારે ઘરે પાછા ફરે છે ત્યારે રસ્તામાં ચાર-છ માણસોએ વાત કરતાં કહ્યું કે મરવાવાળો મહામૂર્ખ હતો, લુચ્ચો હતો, આવો હતો તેવો હતો વગેરે આ રીતે આખી દુનિયાની વાતો કરતો રહ્યો. આરોપાત્મક આક્રોશ જોઈને કોઈ સજ્જને કહ્યું

અરે! તમે તો સભામાં કહ્યું તેનું નિર્વાણ (મોક્ષ) થઈ ગયું અને હવે પાછી આવી વાતો શા માટે કરો છો? ત્યારે વક્તાએ જવાબ આપ્યો કે હા હું આટલું જોઈએ તેના પુત્ર વગેરે પરિવાર સાંભળી રહ્યા હતાં છતાં પણ તેઓને ક્યાં અક્કલ હતી કે મને માત્ર ૧૦૦ રૂ. જ આપ્યા. જ્યારે ૧૫૦ રૂ. ની વાત થઈ હતી. તો પછી હવે શા માટે સારું જોઈએ? વિચારો! આવી વાતોથી લોકો પર શું છાપ પડશે? માત્ર ગૈસા જ સર્વસ્વ છે? શું ગૈસાથી જ બધું થાય છે? તો તો પછી આ વાસ્તવિક ગુણાનુવાદ ન થયો. આ તો ભાટચારણોની પ્રશંસા થઈ. આવી ખુશામત અથવા પ્રશંસામાં ગુણોનું આરોપણ થાય છે અને દોષ છોવા છતાં પણ, છુપાવાય છે અને સમય આવ્યે ગુણને પણ છુપાવીને દોષોનું કલંક લગાડાય છે. આ પ્રકારે અનેક રીતથી લોકો અભ્યાખ્યાનનું સેવન કરે છે.

અભ્યાખ્યાનીને હિંસા - (હત્યા) નો દોષ પણ લાગે છે

અભ્યાખ્યાની પ્રાય : નિહંથી, કૂર નિષ્કુર વૃત્તિવાળા હોય છે. તેમની લેશ્યાઓ પણ પ્રાયઃ અશુભ હોય છે. માની લઈએ કે આવા મનુષ્યે કોઈના પર કલંક લગાડ્યું અને સામેની વ્યક્તિ જે વધારે સંવેદનશીલ સ્વભાવની હોય અને તે પોતાના પર આવેલા કલંકને સહન ન કરી શકે, તેને ધક્કો લાગે, તેના દિલમાં ઊંડી ચોટ પણ લાગે, તેને એવો ભય પણ રહે કે હવે મારા માટે આ દુનિયામાં રહેવું મુશ્કેલ છે અને આવા વિચાર કરીને કદાચ તે આત્મહત્યા પણ કરી લે તો તેનું પાપ કોને લાગે? કોઈ હૃદયનું દિલનું નરમ હોય તે લોકો અભ્યાખ્યાનીના લોગ બની જાય છે અને જીવનનો અંત પણ લાવી દે છે. પંચેન્દ્રિયની હત્યાનું પાપ અભ્યાખ્યાનીને લાગે છે. તે નિમિત્ત કારણ બને છે. આપણે જ્યારે ધીભને નિમિત્ત આપીએ છીએ તો તેનું પાપ આપણને લાગે છે. કોઈ આપણું નિમિત્ત લે છે. તો એમાં આપણું કર્તૃત્વ નહીં હોવાના કારણે પાપ નથી લાગતું. છતાં પણ ઉત્તમ આત્માને એનું દુઃખ જરૂર હોવું જોઈએ. આ નિમિત્તતા આપવાથી જે અશુભ કર્મ બંધાય છે તેના ફળસ્વરૂપે જીવને નરક આદિ દુર્ગતિમાં જવું પડે છે. આથી કોઈના પર પણ આરોપ ચડાવવો કલંક લગાડવું એ ઘોર પાપ છે. આના ભૂગર્ભમાં જોઈએ તો ધીભ

પ્રત્યે પ્રેમદષ્ટીનો અભાવ એ મુખ્ય કારણ છે. આપણી વ્યક્તિની ભૂલની આપણે માફી આપી શકીએ છીએ. એટલે જેના પ્રત્યે પ્રેમ નથી એની ભૂલો મોટા સ્વરૂપે જણાય છે. પ્રેમને માફીમાં રસ છે. અહંકારને સખમાં રસ છે અને વળી સ્યાદ્વાદ દષ્ટીના અભાવે ખીજના દષ્ટિકોણને નહીં સમજવાથી પણ આરોપનું પાપ થઈ જાય છે. એમાં જ્યારે ખીજના ચારિત્ર ઉપર આરોપ મૂકવાનો અવસર ઉપસ્થિત થાય છે ત્યારે ચારિત્ર ઉપરના કલંકને અસહ્ય માનતા ઘણા જીવો આત્મહત્યાનો માર્ગ પણ અપનાવે છે. અને કોઈ સશક્ત જીવ તેનો પ્રતિકાર કરવા પણ કટીબદ્ધ બને છે.

જેની ઉપર કલંક લગાવવામાં આવે છે તેને તો નુકશાન થાય જ છે. પણ અભ્યાખ્યાનીને પણ ક્યાં શાંતિ મળે છે ? એને પણ હંમેશા પોતાના દાવની ચિંતા રહે છે ? રાત્રે સુતી વખતે પણ તેની ઉંઘને હરામ કરે છે. તેનું સમસ્ત જીવન અસત્યમય બની જાય છે. સમાજમાં આવા માણસની કોઈ કદર કરતું નથી. તેને અવિશ્વાસની નજરે જુએ છે. આજે તમે કોઈના ઉપર દોષની ચાદર ઓઢાડો છો. આવતી કાલે સંભવ છે કે તે તમારા ઉપર દોષા-રોપણ કરશે. સૂતેલા સાપને છંછેડવાની જેમ સમાજ આવા માણસોથી દૂર રહેવા ઇચ્છે છે. એને ચંડાળ માનીને તેનો સ્પર્શ પણ વળ્યું માને છે. અભ્યાખ્યાની ખીજના સારા સદ્ભૂત ગુણોને પણ જોઈ શકતો નથી, કોઈનું સાઈં યોલી શકતો નથી. આથી, સમાજમાં લોકો એના દુઃખના દિવસોમાં તેની પાસે પણ ઉભા રહેતા નથી. કોઈ તેને મદદ કરવા ઇચ્છતું નથી. સમાજની અંદર તે પતિત, ભગ્ન પરિણામી, અધમ જણાય છે. નીલકાર તો ત્યાં સુધી કહે છે કે ખીજમાં દોષ હોય તો પણ યોલવા નજોઈએ તો પછી દોષ ન હોવા છતાં દોષરોપણનો પ્રશ્ન જ ક્યાં રહે છે ?

દૂંકમાં, ‘ આત્મવત્ સર્વં ભૂતેષુ યઃ પश्यति સ एव पश्यति ’ એટલે પોતાના આત્માની સમાન સર્વ જીવોને જેવાની કળા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે. જીવત્વ પ્રત્યે જેને બહુમાન છે. Reverance for life અગત્યનો ગુણ છે. જેનો વિકાસ પાર્યો છે. ખીજના દોષો પ્રત્યે જે સહિષ્ણુ છે. અને જેને અહંકાર સતાવતો નથી તેવા જીવો આ અભ્યાખ્યાનના પાપથી વેગળા રહી શકે છે.

અભ્યાષ્યાનનું પાપ સેવતા ળાંધિલા લારે ૭ કર્મ—

અદ્વતા દોષો ને પ્રગટ કરીને આરોપ કરવાના પાપને શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓ અભ્યાષ્યાન કહે છે. આ અભ્યાષ્યાન સ્વ-પર ઉભયના મનમાં દુષ્ટતા પ્રગટ કરનાર છે. આરોપ-આક્ષેપની પ્રવૃત્તિ આ અભ્યાષ્યાન પાપ સેવવાથી કરતા-કરતા- ક્રોધ-માન-માયા- લોભ- દ્વેષ આદિ ઘણાં પાપોને એક સાથે જીવ સેવે છે અને લારે કર્મ ળાંધે છે. અભ્યાષ્યાનના સંઘર્ષમાંથી કલહનું સ્વરૂપ ઉભું થઈ જાય છે.

શંખવર્ધન નગરના રાજા શંખપાલની પુત્રી ગુણશ્રી હતી. પોતાના લાઈ ધનપતિ રાત્રિના સમયે રૂમમાં સુવા જાય છે અને થોડીવારમાં તેની પત્ની પણ સુવા જતી હતી તે વખતે દરવાજે ઉભી રાખીને જોરથી ળોલવા લાગી....હે લાલી ! ખડુ વધારે કહેવાની જરૂર નથી પણ આપણી સાડી ઉપર કોઈ ળાઘ ન પડવા દેવો... સમજ્યા ને?... શિયળનું રક્ષણ ળરાબર પૂરેપૂરું અણિશુદ્ધ કરવું. મનમાં માયાની કપટવૃત્તિ રાખીને વ્યંગમાં અભ્યાષ્યાન સેવવા પૂર્વક નિસ્કારણ આવી રીતે ળોલીને પતિના મનમાં શંકાનું જૂત ઉભુ કર્યું. પત્ની પતિની સાથે પથારીમાં સુવા ગઈ ત્યારે ળેનના શબ્દો સાંભળીને ળિન્ન થયેલા મનથી લાઈએ પત્ની તરફથી મોઢુ ફેરવી લીધું, પત્નીના આરિત્ર ઉપર ધનપતિને શંકા જાગી. તર્ક-વિતર્કના વાઢળો ઘેરાવા લાગ્યા અને પત્નીને ધૂતકારીને કાઢી.... ળસ મારી પાસે સૂઈશ નહીં, મારા ઘરમાં પણ રહીશ નહીં. લારે તિરસ્કારપૂર્વક અષમાનિત કરી....ઓના જીવનમાં શિયળ એ જ એનું મોઢું આલુષણ છે અને એના ઉપર જ શંકા ઉભી થતા. જીવન-મરણ નો પ્રશ્ન ળની જાય છે. પત્ની ઘરમાંથી નીકળી ગઈ. અને ૩-૪ દિવસ ઘણી દુઃખી થઈ આત્મ હત્યાના વિચારો કરવા લાગી.

આવી દયનીય સ્થિતિ જોઈને શિખામણુ આપનારી ળેન ને દયા આવી અને ફરી એક દિવસ લાલીને ળોલાવીને લાઈ પાસે લઈ ગઈ. લાઈને ઠપકો આપતા કારણ પૂછ્યું શું થયું છે? કેમ લાલીને કાઢી મૂકી છે? એવી શું વાત છે? એટલે લાઈએ ળાસ ખુલાસો કરતા કહ્યું કે... તમે જ તો તે દિવસે કંઈક કહ્યું હતું તે મેં સાંભળ્યું હતું અને મને ખ્યાલ આવ્યો એટલે મેં તેને કાઢી મૂકી. ળહેને કહ્યું કે,

એમાં કાઢવાની શી જરૂર? મેં તેા સારી શિખામણુ આપી હતી. ઉપદેશ આપતા કહ્યું હતું. એમાં શું થઈ ગયું? ભાઈ વિમાસણમાં પડી ગયો....અરે....રે....? પત્ની ને પાછી ઘરમાં રાખી અને પૂર્વવત પ્રેમથી રહેવા લાગ્યા. પરન્તુ માયાપૂર્વક કપટવૃત્તિથી આ નાટક કરવામાં બહેને અભ્યાખ્યાનનું પાપ સેવીને ભારે ચીકણા કર્મ બાંધ્યા.

કાળાન્તરે બીજી વખત પોતાને બીજા ભાઈ પણ પોતાને કહ્યાગરે છે કે નહીં? તે જોવા માટે તેની પણ પરીક્ષા કરવાની બુદ્ધિથી તેની પત્ની પણ સુવા જતી હતી ત્યારે જોરથી એવી રીતે કહ્યું કે.... ભાભી! વધારે તો તને શું કહું? હાથ બરાબર સાચવવા અને ચોક્કા રાખવા! બસ આટલામાં સમજી જાઓ. વધારે નથી કહેવું. ભાભીને કહેવાતી આ વાત ભાઈએ પણ સાંભળી અને તેને શંકા પડી કે કદાચ મારી પત્નીની ચોરી વગેરે કરવાની આદત હશે? કયાંયથી કંઈ ચોરતી હશે? એટલે જ બહેને આવી રીતે કહ્યું હશે? આવી શંકા મનમાં થવાથી રાત્રે પત્નીને ખૂબ મારપીટ કરી, અને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી. પત્ની પોતાને પિયરે ગઈ. ૪-૬ દિવસ સુધી ભારે કલહ કંકાસનું વાતાવરણ રહ્યું. નિરર્થક દોષારોપણના કારણે ભાભી રડી-રડીને દિવસો પસાર કરવા લાગી. પોતાના ભાઈની પરીક્ષા કરી રહેલી બહેને જોયું કે ભાઈ પણ કહ્યાગરે તો છે. મારા પાસા સીધા પડે છે. હું ધારુ એવી સ્થિતિ નિર્માણ થાય છે.

ભાભીને થોડા દિવસો પછી પિયરેથી બોલાવી અને ભાઈ સામે લઈ જઈને પૂછ્યું કે ભાઈ! શા માટે ભાભીને કાઢી મૂકી છે? કેમ બોલતા-ચાલતા નથી? શું વાત છે...? ત્યારે ભાઈએ સામેથી કહ્યું કે તમને જ કહેતા મેં સાંભળી છે કે.... હાથ ચોક્કા રાખવા.... વગેરે વાતનું કારણ વ્યક્ત કરતા ભાઈએ ખુલાસો કર્યો. ત્યારે બહેને કહ્યું કે એમાં શું થયું? એ તો ફક્ત શિખામણુ આપતા કહ્યું હતું! એને તમે તો સાચા અર્થમાં દોષરૂપે માની લીધું.... અરે....રે....એમ કહીને ફરીથી માયા-કપટ કરતી વાત ફેરવવા માંડી. આ રીતે બંને ભાઈઓ કહ્યાગરા છે કે નહીં તેવી પરીક્ષા કરવા માટે ભાભીએ ઉપર દોષારોપણ કરતા શબ્દોને શિખામણુનું રૂપ આપીને અભ્યાખ્યાનનું પાપ સેવ્યું અને ભારે ચીકણા કર્મો બાંધ્યા.

પાપ નાનું હોય છે પણ કર્મ મોટું ભારે બાંધાય છે. અભ્યાખ્યાનમાં આક્ષેપ-આરોપ કરવાનું પાપ ભલે અદ્ય ૨ મિનિટનું હોય

પણ એમાંથી બંધાયેલ કર્મ ઘણું ભારે હોય છે. તે ઉદ્યમાં આવતા ભારે દુઃખી થવું પડે છે. જેવા કર્મ કર્યા હોય તેવા જ લોગવવા પડે છે.

કાળાન્તરે આયુષ્ય સમાપ્તિ થઈ. પાછલી વયે ચારિત્રાદિ લઈને આરાધી પુણ્યોપાર્જન કરીને દેવલોકે ગયા... અને દેવગતિનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા ત્યાંથી સ્વયંને ગજપુર નગરમાં શંખ શેઠની પત્ની શુભ-કાન્તાની કુક્ષીમાં પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ. સર્વાંગ સુંદરી નામ પડ્યું. યૌવનવયે પિતાએ બંધુદેવને પરણાવી ધામધૂમથી લગ્ન થયા. સર્વાંગસુંદરી પત્ની રૂપે પતિની સાથે પ્રથમ સુહાગરાત્રીએ સંસારના સુખો લોગવવાના વિચારથી સૂવા જાય છે. એ લગ્ન જીવનની પ્રથમ રાત્રિના સમયે જ 'ગયા લવમાં બાંધેલ અભ્યાખ્યાનના પાપનું' ભારે કર્મ ઉદ્યમાં આવ્યું. ત્યાંને ક્ષેત્રવાસી ક્ષેત્રપાલ આવ્યો તેને ગમત સૂજી તેણે પુરૂપાનું રૂપ લઈને રાત્રિના સમયે શયનખંડમાં સુહાગ સુંદરીની સાથે વાતચિત કરવા લાગ્યો. વિષયક્રીડાની રાગપોષાક અશ્લીલ વાત કરવા લાગ્યો અને એટલામાં પતિ પણ સુવા માટે શયનખંડમાં પ્રવેશ કરે છે. અને તેને દેખાય તે રીતે ઝડપથી તે ખીજે પુરૂષ ખસી ગયો. આ જોઈને સાચા પતિ બંધુદેવને શંકાપડી. કે અરે ! આ પત્નીને તો કોઈ પર પુરૂષ સાથે સંબંધ હોય એમ લાગે છે. શંકાનું ભૂત કુંશકા-એના વમળમાં વધુ ઘેરાવા લાગ્યું. કંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર પતિ બંધુદેવ ચુપચાપ રવાના થઈ ગયો. અને રાત્રિએ કોઈને ખબર પણ ન પડે તેવી રીતે બહાર ગામ જતો રહ્યો. બિચારો પત્ની સર્વાંગ સુંદરી આખી રાત્રિ પલંગ ઉપર રડતી બેઠી રહી. ખરેખર વાત સાચી છે કે... 'હસતા તે બાંધ્યા કર્મ' રોતા નવિ ધૂટે રે પ્રાણિયા !

પ્રભાતે સખીઓ આવી અને સર્વાંગ સુંદરીની આવી સ્થિતિ જોઈને ચિંતામાં પડી. વિના કારણ પ્રયોજનને આ દુઃખ અણધાર્યું આવી પડ્યું. બસ આનું જ નામ કર્મનો ઉદ્ય જીવનથી ઠંટાળી ગયેલી સર્વાંગ સુંદરાને સાધ્વીજી મહારાજનો સમાગમ થયો. આ સત્સંગના પ્રભાવથી સર્વાંગસુંદરી ગૈરાગવતી બની અને દીક્ષા લઈ સાધ્વી બની. ગુરુજી સાધ્વીજીઓ આદિ સાથે વિહાર કરે છે. અભ્યાસ કરે છે. એક દિવસ એક ધનાઢય સાર્થવાહના ઘરે ભિક્ષા માટે ગયા. પારિવારિક કલેશના કારણ ઘરની વહુઓએ સાધ્વીજીને થોડો ઉપદેશ આપવા

વિનંતી કરી અને સાધ્વીજી એ ઉપદેશ આપ્યો. કલેશ કરવામાં થોડો સુધારો દેખાયો એટલે સાધ્વીજીને રોજ આવવા વિનંતી કરી અને સાધ્વીજી પણ તે જ નગરમાં રોકાઈને રોજ આવવા લાગ્યા ૧-૨ કલાક રોકાઈને પણ બધાને સમજાવવા લાગ્યા.

શુભ પ્રવૃત્તિમાં રત એવા જીવને પણ પૂર્વે ઝાંધેલા અશુભ કર્મોનો ઉદય થાય છે. બીજા ભાઈની પત્ની ઉપર અભ્યાખ્યાનનું પાપ સેવતા કરેલ દોષારોપણના આક્ષેપનું પાપ ઉદયમાં આવ્યું અને સાર્થવાહના ઘરમાં એક મોતીની માળા ખોવાઈ. જે સાધ્વીજીની હાજરીમાં જ મોતીઓ પરોવીને બનાવી હતી. તે ઘણી કીમતી હતી. ખોવાઈ જતા બધાને સાધ્વીજી ઉપર શંકા થઈ. આ શંકા વધુ ઘેરી બની અને ચારે બાજુ લોકોમાં પ્રસરી. નગરના લોકો ભેગા થઈ ગયા અને સાધ્વીને જેમ તેમ સંભળાવીને કાઢ્યા. ભારે અપમાનિત થઈને સાધ્વીજી દુઃખી હૈયે રવાના થયા. ચોરી ન કરી હોવા છતાં પણ ચોરીનું દોષારોપણ માથે થયું અને અપકીર્તિ થઈ આનું નામ કર્મને ઉદય ગયા ગુણશ્રીના ભવમાં અભ્યાખ્યાનનું પાપ સેવતા જે ભારેકર્મ ઝાંધ્યા હતા તે કર્મ બીજા સર્વાંગમુંદરીના ભવમાં ઉદયમાં આવ્યા. અને જેવા આજ દીધા હતા તેવા આજ આક્ષેપ પોતાના ઉપર આવ્યા. માટે જ્ઞાનીઓએ ૧૮ પાપ સ્થાનોમાં ૧૩ માં નંબરે અભ્યાખ્યાનનું પાપ સ્થાન આપ્યું છે. કષાય ભાવથી બીજાઓ ઉપર આક્ષેપ આરોપ કરવા પૂર્વક આજ દેવું, કલંક લગાડીને કોઈની ઈજ્જત પ્રતિષ્ઠાને ખતમ કરવાની બુદ્ધિ રાખવી એ દ્વેષવૃત્તિનું મહા પાપ છે. કયાં કર્મ લોગળ્યા વિના કોઈ છુટકારો નથી. માટે જો કર્મના વિપાક કાળે દુઃખો થી બચવું હોય તો પહેલા પાપ કરતા અટકવું જોઈએ. પાપ કરતા બચનારો કર્મોનાથી બચશે અને કર્મોનો ઉદય જ નહીં હોય તો તથા પ્રકારના દુઃખોથી બચશે. માટે દુઃખથી મુક્ત થવાની ઈચ્છાવાળાએ સર્વ પ્રથમ પાપથી બચવું હિતાવહ છે.

ચૌદમું પાપસ્થાનક

“પૈશુન્ય”

ચાડી ખાવીએ મહાપાપ છે.

અહાર પાપસ્થાનકમાં ચૌદમું પાપસ્થાનક પૈશુન્યનું છે. પૈશુન્યનો સીધો અર્થ છે ચાડી ખાવી. શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્રના ૪૮-૪૯ સૂત્રની ટીકામાં પૈશુન્યની વ્યાખ્યા કરતા કરમાવ્યું છે કે “પૈશુન્ય-પિશુનકર્મ-પ્રચ્છન્નં સદસદોષાવિર્ભાવનમ્” પૈશુન્ય અર્થાત્ પિશુનકર્મ, અર્થાત્ સાચા-જૂઠ્ઠા અનેક દોષો વ્યક્તિની ગેરહાજરીમાં ખુલ્લા કરવા, કહેવા વ્યવહારિક ભાષામાં તેણે ચુગલી ખાવી એમ કહેવાય છે. ગુજરાતીમાં “ચાડી ખાવી” કહે છે. જે દોષો છે, અને નથી એવા પણ દોષોને પ્રગટ કરીને કોઈને કહેવા કોઈની સામે પ્રગટ કરવા તેનેપણ શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓએ પાપ જ ગણ્યું છે.

અભ્યાખ્યાન અને પૈશુન્યમાં અંતર

ઉપર-ઉપરથી જોવાથી તમને સમજશે કે તેરમું અને ચૌદમું અભ્યાખ્યાન અને પૈશુન્ય બંને એકસરખા જ દેખાય છે. બંનેનું કાર્ય સરખું જ છે. કેટલાક લોકોને ભ્રમ થઈ જાય છે. પરંતુ એવું નથી જો બંને એકસરખા હોય, અથવા એક જ જેવા હોય તો જ્ઞાની ભગવાંત બંનેને સ્વતંત્ર જુદા-જુદા પાપસ્થાન શા માટે કહે ? જો તમે ખારીકાઈથી ધ્યાન રાખીને જોશો તો બંને પાપસ્થાનક તમને સ્વતંત્ર દેખાશે. બંનેનું કાર્યક્ષેત્ર પણ જુદુ-જુદુ દેખાશે. છતાં પણ કેટલાક અંશે બંનેમાં સાદૃશ્ય જરૂર લાગે છે. સાદૃશ્યએ પ્રકારનું છે કે સત્-અસત્ દોષોનું પ્રગટીકરણ છે. સારા-ખરાબ દોષોને પ્રગટ કરવાના હોય છે. જે ગુણ છે તેને છૂપાવવા અને દોષોને કહેવા જે દોષો નથી તે દોષો પણ કહેવા છે અને કબ્જિયો કરવો, લડવું-ઝગડવું એટલી સાદૃશ્યતા બંનેની વચ્ચે જરૂર છે. છતાં પણ બંનેનું કારણ જુદુ-જુદુ છે, રીત જુદી-જુદી છે. બંનેના માર્ગ અલગ-અલગ છે. દિશાઓ ભિન્ન છે અભ્યાખ્યાનમાં સીધો આરોપ કરવાની વાત છે. કલંક લગાડાય છે. જાહેરમાં પણ દોષારોપણ અને આક્ષેપ કરાય છે. અભ્યાખ્યાની વધારે બળવાન-નિહુર હાય છે જ્યારે પૈશુન્ય વૃત્તિવાળા ડરપોક-હુર્બળ હોય છે. અભ્યાખ્યાની સિંહવૃત્તિવાળા હોય છે

ત્યારે પૈશુન્ય વૃત્તિવાળા શિયાળની જેમ દૂર-દૂર ભાગે છે. તે વધારે નરમ હોય છે. કલંક આપવાવાળા ખુદ્ધિ વધારે ચલાવે છે. જ્યારે પૈશુન્યવાદીની ખુદ્ધિ વધારે નથી ચાલતી. તે જાહેરમાં અનેકોની વચમાં નથી બોલી શકતો તે એકાંતમાં કોઈ એક-બે જણના કાનમાં કહે છે. તે આરોપાત્મક અથવા કલંકાત્મક વધારે નથી બોલતો, તે નાની-નાની ભૂલોની પણ ચાડી ખાય છે. જ્યારે અભ્યાખ્યાની મોટા-મોટા આરોપ-કલંક લગાવી શકે છે. કોઈના ચારિત્ર પર કલંક લગાવીને તેની પ્રતિષ્ઠાને ધૂળ જેવી કરી નાંખે છે જ્યારે પૈશુન્ય વૃત્તિવાળો બિચારો બે-ચાર જણના કાનમાં વાત કરે છે. તેની વધારે હિંમત જ નથી ચાલતી અને તે કોઈને પણ એકદમ તો નીચે પાડી શકતો નથી. પરંતુ થોડા અંશે અપમાનિત જરૂર કરી શકે છે. કોઈને બે શબ્દ જરૂર સંભળાવી શકે છે. તે ડરતો-ભાગતો ફરે છે. અભ્યાખ્યાનીમાં ક્રોધ-માન-દ્વેષ અધિક માત્રામાં રહે છે તો પૈશુન્ય વૃત્તિવાળામાં માયા-કપટ-લોભના અંશ કેટલાક અંશે મિશ્રિત રહે છે. હા, એક વાત સાચી છે કે ખંને મૃષાવાદના જ ધરાક છે. જૂઠું બોલવાનું જ ખંનેનું કાર્યક્ષેત્ર છે. અને ઈર્ષ્યા-દ્વેષ, મત્સર વૃત્તિવાળા જ ખંને જ છે. તેથી પૈશુન્યમાં દ્વેષની માત્રા પણ વધારે રહે છે. કોઈના પ્રત્યે દ્વેષ વધારે રહેવાથી તેના સંબંધમાં ચાડી ખાવાની વૃત્તિ વધારે રહે છે. તે એ જ ભેતો હોય છે, શોધતો હોય છે કે ક્યારે તેના હાથે થોડી ભૂલ થાય, અપરાધ (ગુનો) થાય. જો અપરાધ કે ભૂલ થઇ જાય તો પૈશુન્ય વૃત્તિવાળાને ખેરાક મળેલો સમજવો. અહીંયા દ્વેષ (Dilute) કરેલો છે. બીજાના દ્રોહની વૃત્તિ તેમાં રહે છે. જો આમ ભેવા જઇએ તો આ વૃત્તિ વધારે પડતી બાળકોમાં અને સ્ત્રીઓમાં રહેલી હોય છે. હા તેથી તેનો અર્થ એવો નથી થતો કે પુરૂષોમાં આ પાપ નથી હોતું. એવી વાત પણ નથી. કાન ભંભેરવાવાળા કેટલાક પુરૂષો પણ મળે છે. છતાં પણ લાખોમાં તેનું પ્રમાણ ભેવામાં આવે તો આ પાપ સ્ત્રીઓમાં અને બાળકોમાં વધારે પ્રમાણમાં ભેવા મળે છે. તેમાં પણ બાળકોની અપેક્ષાએ સ્ત્રીઓમાં કંઈક ગુણી વધારે પૈશુન્ય વૃત્તિ રહે છે. અને કેટલાકને તો ટેવ જ પડી ગઇ હોય છે. પ્રાયઃ પૈશુન્ય વૃત્તિમાં નારદ, વૃત્તિ પણ સાથ આપતી હોય છે. આ નારદવૃત્તિથી પૈશુન્યવાદીઓ કેટલાકને ઘડાવે-ઝગડાવે છે. અને તેમાં જ તેને મજા આવે છે.

પૈશુન્યવાદી કેવો હોય છે ?

અન્યસ્ય તાપનાદ્યર્થં પૈશુન્યં ક્રિયતે જનૈઃ ।

સ્વાત્મા હિ તપ્યતે તેન, યદુક્તં સ્યાત્કલં ચ તત્ ॥

ખીંજને ગુરસે કરવા માટે, સતાવવા માટે જે મનુષ્ય પૈશુન્ય વૃત્તિનું સેવન કરે છે તે સ્વયં પણ તેના તાપથી સંતપ્ત થાય છે. તેનું ક્ષણ તેને પોતાને પણ સહન કરવું પડતું હોય છે. તે માયાવી વૃત્તિથી પૈશુન્યનું વધારે સેવન કરે છે. તેની મનોવૃત્તિ હલકી હોય છે. હલકી કક્ષાની અધમ મનોવૃત્તિથી આ પાપનું સેવન કરે છે. ગુણાનુરાગ પણ નથી હોતો અને ગુણો પ્રત્યે કોઈ આકર્ષણ પણ નથી રહેતું. તે તો કોઈના દોષ જોવાવાળો જ હોય છે. કોઈની ભૂલોને જ જોયા કરતો હોય છે. પ્રાયઃ મોટા-સારા, સીધા-સાદા, લોલાભાલા, યશકીર્તિવાળા સારા પ્રતિષ્ઠિત લોકોને તે પોતાનો શિકાર બનાવે છે. સન્નજનોને અને ગુણવાન લોકોને હલકા કેવી રીતે દેખાડું ? એ જ તેની મનોવૃત્તિ રહે છે. આથી તેમાં મત્સરવૃત્તિ વધારે રહે છે. ઇર્ષ્યા-દ્વેષ પણ રહે છે. ખીંજના રહસ્યને તે પોતાના દ્વેષને માયા-લોભના માર્ગે કાર્યશીલ બનાવે છે. ભેદોને પ્રગટ કરવાની તેની વૃત્તિ રહે છે. પૈશુન્યવાદી કોઈના ઉત્કર્ષને સહન કરી શકતો નથી, કોઈનું સુખ પણ જોઈ શકતો નથી. તેની આંખોમાં વિશેષ પ્રમાણમાં દ્વેષ અને વૈમનસ્યની માત્રા રહે છે.

પૈશુન્ય વૃત્તિનું વ્યસન—

પાપસ્થાનક હો કે ચૌદમું આકરું ।

પિશુનપણાનું હો કે વ્યસન છે અતિ બુરું ॥

અઢાર પાપસ્થાનોમાં નાના સ્વરૂપમાં દેખાતું આ ચૌદમું પૈશુન્ય પાપસ્થાન ઘણું કઠીન-છે. જેવી રીતે લોકોને ખાવા-પીવાનું વ્યસન લાગે છે. તેવી રીતે પિશુનવૃત્તિનું વારંવાર સેવન કરવાથી ટેવ પડી જાય છે તેથી તે વ્યસનનું રૂપ લઈ લે છે જેવી રીતે વ્યસની નશાવાળી વસ્તુ વગર રહી શકતો નથી, તેને તે વસ્તુ જોઈએ જ છે. તેવી રીતે પિશુનપણાની ટેવ અર્થાત્ ચાડી ખાવાની, કાન ભંભેરવાની ટેવ ઘણી ખરાબ હોય છે. તેના પણ વ્યસનીઓ તેના વગર નથી રહી શકતા. ક્યાંકથી ને ક્યાંકથી વાતો સાંભળી આવશે અને તે વાતો દસ-વીસ

જણાને કહેતો રહેશે. વ્યસની પોતાની નશાવાળી વસ્તુને પ્રયત્ન કરીને શોધી કાઢે છે. તેવી જ રીતે પિશુનપણાની ટેવવાળા વ્યસનીઓ કયાંક બે ચાર જણ વાતો કરતાં હશે ત્યાં જઈને શાંતિથી બેસી જશે અને તેની વાતો સાંભળશે. ત્યારપછી ત્યાંથી ઊઠીને જેના વિષયમાં વાતો થઈ હતી ત્યાં જઈને તેઓને અગડાવશે. બે વાતો સાંભળાવતા-સાંભળાવતા પણ વળી તેમાં પોતાનું મીઠું-મરચું નાંખીને-વધારીને કહેશે, કાનમાં કહેશે અને સાથે એમ પણ કહેશે કે અરે ભાઈ સાહેબ ! મારું નામ ન આવે તેનું ધ્યાન રાખજો મારું નામ આપશે જ તહીં કે આણું કહ્યું છે. મેં તો તમારા ભલા-સારા માટે કહ્યું છે અને આ રીતે તે દસ-વીસ વાતો બનાવશે તે ગભરાય છે કે મારું નામ ન આવી જાય. પિશુનવૃત્તિવાળા આમ પણ પહેલેથી ડરપોક વધારે હોય છે.

સાચી વાત તો એ છે કે તે ચાર-છ જણની વચમાં બેસીને ત્યાંથી વાતો સાંભળીને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ, એકની પાસેથી બીજાની પાસે પહોંચાડવાનું ટપાલીનું કામ કરે છે. ચોરો ઘણા પ્રકારના હોય છે. ધન-ગૈસા વગેરે ચોરવાવાળા જુદા પ્રકારના હોય છે અને વાતોના ચોર એક જુદા જ પ્રકારના હોય છે. જે માત્ર વાતોની જ ચોરી કરે છે. અહીંનું ત્યાં ને ત્યાંનું અહીં કહે છે...પ્રાયઃ લોકો આવા માણસોને “ચમચા” પણ કહે છે.

આ થોડા ભેદી વૃત્તિવાળા હોય છે. ભેદોને, રહસ્યમયી વાતોને ફેાડવાવાળા, ગુપ્તચર-જાસૂસી વૃત્તિવાળા કહેવાય છે. તેમને ચમચા પણ કહ્યાં છે તે બરાબર જ છે કેમ કે ચમચાની જેમ તે પણ વચમાં રહીને દાળ હલાવવાનું કામ કરે છે. વાતો ચલાવે છે. એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ વાતો પહોંચાડે છે. આ કોઈનો ગૈસાદાર ગુપ્તચર નોકર પણ બની જાય છે. પછી તેઓને વાતો પહોંચાડવાનું કામ કરે છે. ક્યારેક-ક્યારેક તો લોકો આવા ગૈશુન્ય વૃત્તિવાળાને સારી રીતે સમજી જાય છે અને તેના આવતાની સાથે જ વાતો બંધ કરી દે છે. અથવા તેઓની હાજરીમાં સર્વસામાન્ય એવી જનરલ વાતો કરવા લાગે છે. જેથી તેઓ સાંભળે તો પણ વાંધા ન આવે કેને કહેવા જાય ? તેને પોતાનો વાતોફૂપી ખોરાક ન મળતાં તે પોતે જ ત્યાંથી ઊઠીને બીજે કયાંક જતો રહે જેથી ત્યાંની વાતો સાંભળવા મળે.

આમાં નારદવૃત્તિનું પ્રમાણ વધારે હોય છે-

વારંવાર આવા પૈશુન્ય વૃત્તિવાળા જીવ નારદવૃત્તિ વધારે રાખે છે. નારદજીની ટેવ છે કે અહીંની વાતો ત્યાં કરે છે અને બન્નેને લેગા કરી દે છે, લડાવે છે અને પછીથી તમાશો જુએ છે. મનમાં રાજી થાય છે. તેવી રીતે પિશુનવૃત્તિવાળા જીવોમાં પણ નારદવૃત્તિ ભરેલી પડી હોય છે. આ વૃત્તિથી એકની ચાડી બીજાની પાસે આય, પછી બીજાની વાત અહીં-તહીં કરે અને પરિણામ એ આવે કે બન્ને ઝગડવા લાગે પૈશુન્યવૃત્તિમાં માયાનું પ્રમાણ મળેલું હોય છે. આથી આનો સ્વભાવ માયાવી વધારે રહે છે. તેથી ચાડી ખાવાવાળા માયાવી વૃત્તિનું સેવન કરે છે. પૈશુન્યનું મૂળ માયા છે. આથી માયા-કપટનો આશ્રય લે છે.

સ્ત્રીઓ જ્યારે આ પાપસ્થાનનું સેવન વધારે કરે છે અને અહીંની વાતો ત્યાં કરે છે ત્યારે એક સ્ત્રી બીજાને કહે છે સાંભળ...આ વાત હું તને કહું છું પરંતુ તું બીજાને ના કહીશ. મારા સોંગદ છે તને! બીજી સ્ત્રી સાંભળે છે. તેને સાંભળવામાં રસ આવે છે. કોઈની વાત સાંભળવામાં જો પોતાને દિલચસ્પી લાગી જાય અથવા રસ બતાવે તો સમજી લેવું કે ચાડી ખાવાની પોતાને પણ ટેવ પડી જશે. ચાડી ખાવાવાળા તો આમ પણ રસ્તા પરના ફેરીવાળા જેવા હોય છે. તેને તો પોતાની વાત જ સાંભળાવવી હોય છે. માત્ર સામે સાંભળવાવાળું કોઈ નોઈએ. બસ, તમે દિલચસ્પી બતાવો તે તમને વાતો સાંભળાવશે.

આ પાપસ્થાનકે જ મૃષાવાદના ઘરનો પેટાલેદ છે. આવા મૃષાવાદ અસત્યનું કથન કંઈક અંશે વધારે રહે છે. ચાડી ખાનાર ક્યારેય સો ટકા સાચું બોલતો જ નથી. ૫૦ ટકા તો ખોટું જ બોલતો હોય છે. તેથી સાંભળવાવાળાએ ખાસ ધ્યાન રાખવું. આ પાપસ્થાનક વિચિત્ર પ્રકારનું છે, બોલવાવાળા કરતા સાંભળનારને વધારે નુકશાન થાય છે. બોલનારની પાસે શું હોય છે? કેમ કે ચાડી ખાનાર નથી તો પ્રમાણ રાખતો કે નથી તો સાક્ષી રાખતો કંઈ જ નહીં! તેથી તે તો છૂટી જાય છે. પરંતુ શક્ય છે કે સાંભળનાર ઝઘડા-લડી પડે તે સાંભળીને આવેશમાં આવી જાય છે અને બોલાચાલીમાંથી મરામરી સુધી પર પણ પહોંચી જાય છે આવા સમયે સાંભળનાર જો તેનું નામ કહી દે અને કદાચિત્ તેઓ બંને તેને પૂછવા પણ જાય તો તે જૂઠું

બોલશે. ત્યારે તમારી પાસે શું પ્રમાણ છે? સાક્ષી છે? તે તો જૂઠું બોલીને ખસી જશે, અને તમને લડાવશે. તેને જૂઠું બોલવામાં શરમ જ નથી આવતી. આ મૃષાવાદનું જ અવાન્તર પાપસ્થાનક છે. તેથી તેને શું તકલીફ હોય? આથી લોકોએ આવા પાપસ્થાનકથી દૂર રહેવું જોઈએ. સાંભળેલી સંભળાવેલી વાતોથી દુર રહેવું જોઈએ. સંભળાવનાર ચાડી ખાનાર જ સાંભળવાવાળાને સંભળાવતી વખતે એમ કહેતો હોય છે કે તમે આ વાત કોઈને કહેશો નહીં. તે પોતાના સોગંદ પણ આપતો હોય છે. છતાં પણ સ્ત્રીઓમાં આવી વાતો ઘણી અડપથી વધતી જતી હોય છે. ફેલાતી હોય છે. એકબીજાને કહેતાં પણ જાય છે અને સોગંદ પણ આપતા જાય છે. બીજાને ના કહેશો એવું પણ કહેતા જાય છે. છતાં આશ્ચર્ય એ વાતનું છે કે બે-ચાર કલાકમાં તો આખા ગામમાં વાત પ્રસરી જાય છે. અને ઘેર ઘેર આની ચર્ચા પણ શરૂ થઈ જાય છે. એટલે કોઈ ચિંતકે કહ્યું છે કે વાત-પ્રસારના ત્રણ સાધનો છે. ટેલીફોન, ટેલીવીઝન અને tell a woman-ટેલ એ વુમન સ્ત્રીઓને કહેવાથી વાત વાયુવેગે પ્રસરશે.

કલહ વગેરે પાપોનું મૂળ કારણ-

ચાડી ખાનારના માથે પાપ કેટલું વધુ? કેમ કે બધી વાતો ફેલાવવાનું મૂળ કારણ તો તે એક જ છે. હજારો માણસો જૂઠું બોલ્યા તેનું નિમિત્ત કારણ તો તે જ બન્યો અને આ વાતો પર કેટલાય લડશે, અઘડશે, શક્ય છે કે મારામારી થાય, ક્રોધાદિ કષાયો થાય, દ્વેષ-વૈમનસ્ય થાય, વધે વગેરે. આ બધા પાપોનું મૂળ નિમિત્ત કારણ તો તે એકલો જ બનશે. તેથી તેને કેટલો દોષ લાગે છે! ખારમું પાપસ્થાનક કલહનું જે છે તેનું પણ મૂળ નિમિત્ત કારણ અભ્યાખ્યાન અને પૈશુન્ય જ છે. આ બે પાપસ્થાનક જ બીજાને લડાવવાનું-અઘડાવવાનું કામ કરે છે. આથી પૈશુન્ય વૃત્તિવાળા ચાડી ખાનાર અઘડાના કેન્દ્રમાં રહે છે. અઘડાણું સ્વભાવવાળો છે એવી તેની છાપ જ પડી જાય છે. તેથી સમાજે આવા લોકોથી સંભાળીને ચાલવું જોઈએ. જો સંભાળીને ન ચાલીએ તો આ લોકો સમાજમાં કલેશ-કષાય-કલહના ખીજ વાવી દે છે. જાતિ-જાતિ, ભાઈ-ભાઈ અને બાપ-બેટાની વચ્ચે વૈર-વૈમનસ્ય ઊભું કરી દે છે. સ્ત્રીઓ ઘરની નાની-નાની વાતોમાં પોતાના તરફથી મીઠું-મરચું ભભરાવીને રાત્રે પતિના કાનમાં પેટ્રોલ

પૂરે છે. ગમે તે બે-ચાર વાતો કરે છે. ચાડી ખાય છે. પરિણામ એ આવે છે કે સ્ત્રીના પ્રેમની તરફ આકર્ષિતો કાચા કાનનો પતિ દિવસે માતા-પિતા સાથે ગ્રહડે છે. બે આવી રીતે બે-ચાર વર્ષ ચાલ્યા કરે તો છેવટે એક દિવસ બાપ-બેટા, મા-બેટા જુદા થઈ જાય છે. તે પોતાનું સ્વતંત્ર ઘર લઈને ત્યાં રહે છે. બસ! સ્ત્રીનું સાધ્ય-લક્ષ્ય આ જ હતું અને તે પોતાની કળાથી સાધી લીધું. તેથી આવું પરિણામ જોયા પછી પતિએ કાચા કાનના ન થવું જોઈએ. નકામી વાતોને મહત્ત્વ ન આવવું જોઈએ અને માતા-પિતાનો દ્રોહ ન કરવો જોઈએ. પરદ્રોહ કરાવવાળા અનેક નિમિત્ત છે. કહે છે કે—

પૈશુન્યં પરવાદં ચ, ગાલિદાનં ચ તર્જનમ્ ।
મર્મોદ્ઘાટં વિધત્તે યત્, પરદ્રોહઃ સ ઉચ્ચતે ॥

પૈશુન્યનું સેવન કરવું અર્થાત્ ચાડી ખાવી, નિંદા-પર પ્રપંચ કરવો, ગાળો આપવી, માર-પીટ કરવી, ધાક-ધમકી આપવી, ગુસ્સો કરવો, કોઈના મર્મોને પ્રકાશિત કરવા, ગુપ્ત રહસ્યાત્મક વાતોને પ્રગટ કરવી એ બધું પરદ્રોહનું કાર્ય કહેવાય છે. જ્યારે સમાજમાં રહેવું જ છે તો પછી પરદ્રોહ કરવાથી કેવી રીતે કામ ચાલશે? તેથી શાંતિથી રહેવું એ જ લાભદાયક છે.

ચાડી ખાવાના ધંધામાં કરોડો રૂપિયા કમાયા—

આ શીર્ષક વાંચીને તો કદાચ ઘણાનું મન લાલાચિત થઈ જશે. વાહ કરોડો રૂપિયા કમાયો? સાઈ છે. જોઈએ, એવો કયો પ્રકાર છે કે જેમાંથી પૂંજ વગર કરોડો રૂપિયા કમાઈ શકાય છે. ચાલો આ તો સુંદર, સસ્તો, સરળ ઉપાય છે. સંસારમાં લોકોએ પૈસા કમાવવા માટે લાખો પ્રકારના ધંધાનો આશરો લીધો છે. લાખો ઉપાયોની અજમાયશ કરી છે. સંસારનો વફાદાર પ્રત્યેક મનુષ્ય અર્થોપાર્જન કરવા માટે તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે અને તે માટે અનેક પાપોનું સેવન પણ કરી રહ્યો છે એવો જ કોઈ સજ્જનને મુખર્ષમાં જોવાનો અવસર મળ્યો. સમાજના લોકોએ તે મનુષ્ય સંબંધી વાત કરતાં જણાવ્યું કે મહારાજ! આણે તો જોતજોતામાં કરોડો રૂપિયા કમાઈ લીધા છે. મેં પૂછ્યું કેવી રીતે? ત્યારે લોકોએ સત્ય હકીકત જણાવતાં કહ્યું કે

એને એવો પાપનો જ ધંધો છે. જીવંતી સુધી એણે એવો પાપનો ધંધો જ કર્યો છે. એણે ભૂગર્ભમાં રહીને લોકોની નબળી કડી, પોલમપોલ જાણવાની શરૂ કરી દીધી અને અવસરે ઇન્કમટેક્ષ વિભાગના અધિકારીઓને સૂચના આપતો રહ્યો કે આજે અહીંયા દરોડો પાડજો, કાલે ત્યાં ધાડ પાડજો, આ જગ્યાએ આટલી સંભાવના છે, પેલી જગ્યાએ તેટલી સંભાવના છે. આ પ્રમાણે ચારે બાજુની માહિતી મેળવી તેનો હેવાલ તે આચકર વિભાગના અધિકારીઓને પૂરો પાડતો હતો. ખસ, આવી રીતે ચાડી ખાવાથી ઇન્કમટેક્ષના અધિકારીઓને જેટલો માલ મળે તેના ૧૦ ટકા તે આ ભાઈશ્રીને મળતા હતા અને બીજા પણ અધિકારીઓની સાથે હળીમળીને કેટલાય પ્રકારની ચોરી કરતો હતો. ૪૫ વર્ષની ઉંમર સુધી તેણે આ ચુગલીનું પાપ કર્યું. એનું શું જતું હતું? ખસ, રોજ બેચાર નામો આપી આવવા કંઈક વાતો ફેલાવવી પછી આગળ તપાસ તો અધિકારીઓને જ કરવાની હોય છે. તેઓ જ કરશે અને એમાં આ બંદાને જે મળ્યું તે નફામાં જેટલું ઓછું વધતું મળે તેમાં પોતાનો ભાગ તો રોકડો મળી જ જાય. આ રીતે કહેવાય છે કે તેણે લગભગ ૨-૪ કરોડ રૂપિયા આ રીતે કમાવી લીધા.

આવો ખરાબ, હલકો, નીચ-અધમકક્ષાનો પાપવ્યાપાર કરીને કરોડો રૂપિયા કમાયો. બંગલો-ગાડી વસાવીને રાજશાહી ઠાઠમાં રહેવા લાગ્યો. છતાં પણ સમાજમાં એની એક કોડીની પણ કિંમત ન હતી. બધા એને સારી રીતે ઓળખતા હતા. આથી કોઈપણ એની સાથે વ્યવહાર રાખતા ન હતા કોઈપણ પ્રકારનો એની જોડે સંબંધ બાંધવામાં રાજી ન હતા. કરોડો રૂપિયા હોવા છતાં પણ એક પૈસા જેટલી પણ તેની કિંમત ન હતી. તે પોતે પણ ઉન્નત મસ્તકે સમાજની વચ્ચે આવી શકતો ન હતો. છતાં પણ કર્ણચુગની કહેવત છે કે “સર્વે ગુણાઃ કાંચનમ્ આશ્રયન્તિ ।” બધા ગુણો એનામાં રહે છે. અર્થાત્ જેની પાસે પૈસા છે, વીટામીન એમ છે એની પાસે બધું જ છે. આજે મનુષ્યની માપણી એના આર્થિક સ્તર ઉપરથી થાય છે. વધુ પૈસા વધુ ઉંચા સદ્ગૃહસ્થ અને ઓછું પૈસું ઓછું સદ્ગૃહસ્થ આમ જીવનના મૂલ્યોએ પૈસાને કેન્દ્રમાં વણી લીધા છે. આજે મનુષ્યની મોટાઈનો માપદંડ પૈસો બની ગયો છે. પૈસાથી તેને માપી શકાય છે પણ આ કેટલી

મોટી ભૂલ થાય છે? એનો તો અનુભવ થાય ત્યારે ખબર પડે. પૈસા મળવાથી બધું મળી જાય છે એવું નથી. માલ-સામાન વેચીને પૈસા ભેગા કરાય છે. પરંતુ પૈસા પણ આપીને ઈજ્જત, આખરૂં, મોલો પ્રતિષ્ઠા ખરીદાય છે. આથી લોકો પાપ-વ્યાપારથી પૈસા તો કમાઈ લે છે અને પછી સમાજમાં યશ, પ્રતિષ્ઠા મેળવવા માટે દાન-પુણ્યના માર્ગમાં પૈસાને પ્રવાહી બનાવીને વહેવડાવે છે. જેથી તેનું નામ સમાજમાં બની રહે છે. દામથી કામ થાય છે. ઈજ્જત, શોભા, યશ, પ્રતિષ્ઠા વિ. મળે છે, પરંતુ જ્ઞાની ગીતાર્થોએ ધર્મકાર્યમાં દાન-પુણ્ય ન્યાય સંપન્ન વૈભવથી વાપરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. પેલો સજ્જન પણ લાખો રૂપિયા ધર્મ-ક્ષેત્રમાં બોલીને દાન-પુણ્ય કરવા લાગ્યો. પરંતુ એમાં પણ પાપવૃત્તિએ પોતાની જમવટ તો કરવા માંડી. પૈસા લખાવે, બોલે ખરો પણ એક પણ પૈસો જમા કરાવે નહીં. સમાજમાં એક વાર તો તેમના નામની બોલબાલા થઈ જાય કે કેટલું દાન કરે છે? પણ પછી ભડો કુટતાં ખબર પડે કે આ કેટલું મોટું પાપ છે? ભવ-ભવાંતરમાં ડુબવાની વાત છે. છેવટે એવું સમજાય છે કે આ પાપનો પૈસો એવા પાપના દરવાજેથી આવ્યો છે કે તે અંતે તો પાપની બુદ્ધિ જ ઉત્પન્ન કરાવશે. એમાં કોઈ આશ્ચર્ય નથી. શાસ્ત્રકાર મહર્ષિ કહે છે કે પૈશુન્યવૃત્તિવાળાનું દાન-પુન્ય બધું વ્યર્થ જાય છે.

दानं च निफलं नित्यं, शौर्यं तस्य निरर्थकम् ।

पैशुन्यं केवलं चित्ते, वसेद्यस्याऽयशा भुवि ॥

જેના મનમાં પૈશુન્ય વૃત્તિનું પાપ સદા રહે છે એનું દાન સર્વથા નિષ્ફળ જાય છે, એની શૂરવીરતા શક્તિ બધું નિરર્થક બને છે અને સંસારમાં અપયશ, અપ્રતિષ્ઠા મળે છે.

दान-शील-तपो-भावैरस्यैधते वृषो भुवि ।

यस्य मनो वचः कायैः, पैशुन्यं नाभिसंश्रयेत् ॥

પૃથ્વીતલ ઉપર એ મનુષ્યના દાન-શીલ-તપ ભાવધર્મની વૃદ્ધિ થાય છે જેના મન-વચન-કાયામાં પૈશુન્યવૃત્તિના પાપનો અંશ પણ રહેતો ન હોય ! મનથી, વચનથી અને કાયાથી પણ જે ચાડી ખાવાના પાપનો આશ્રય કરતો નથી તેના દાનાદિ ધર્મ વૃદ્ધિ પામે છે. શોભા-સ્પદ બને છે. શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓના આ ઉપદેશક શબ્દો પર ધ્યાનથી

કચારેક તો વિચાર કરો ! ઉંડાણથી તપાસશો તો આ વાત બિલકુલ સાચી લાગશે. અનુભવના એરણ ઉપર આ વાતનો ટંકાર સાંભળવા મળશે. પેલા સબજન પણ લાખો રૂપિયા દાન-પુણ્ય-ધર્મના કાર્યમાં ખાટ્યો પણ એક પણ યૌસો આપ્યો નહીં. ભયંકર પાપ કરીને જે યૌસા કમાયો હતો તે યૌસા એની ૪૫-૪૬ વર્ષની ભરચુવાનીમાં કુટી નીકળ્યા. એના શરીરમાં ભયંકર રોગ ફાટી નીકળ્યો. વ્યાધિએ શરીરનો કબજો જમાવી લીધો. ચિકિત્સા માટે વિદેશમાં ગયો. પણ છેવટે લોહીમાં કેન્સર થયું અને એક ક્ષણમાં ત્રાણ પંખેડું ઉડી ગયું. એની પાછળ એણે જે સંસાર ઉભો કર્યો હતો તેમાં પણ એના પાપની દુર્ગંધ જ ઉછળી રહી હતી અને સંઘર્ષના મામલામાં પરિણામ શું આવશે એ તો જ્ઞાની જાણે ! અનેક વાતો પ્રગટ થઈ રહી છે.

આ બિચારા ભારતથી લાગી છુટેલા અને પોતાની જાતને ભગવાન કહેવડાવી કેટલાય લોકોને ઉન્મત્ત બનાવનાર પોતે દંભવૃત્તિની અંદર રહીને ભગવા કપડાના ઢાલની નીચે સેંકડો પાપોનું સેવન કર્યું. આજે એના પાપનો ઘરો કુટ્યો અને પાપ જગતભરમાં ફેલાઈ ગયું, જાહેર થઈ ગયું. એવા બિચારા ભગવાનને હાથકડી લાગેલી છે. ભાગતા ભાગતા પકડાઈ ગયા અને એમને એમના અનુયાયીઓની સાથે કપટડીમાં જેલમાં રાખવામાં આવેલ. સમાચારપત્રોના લખવા મુજબ જાણવા મળ્યું છે કે જો એમાં સેંકડો પાપ પ્રમાણ સહિત પકડાઈ ગયા તો ૧૭૫ વર્ષની જેલ થવાની સંભાવના છે અને સાથે ૨ થી સાડા ત્રણ લાખ ડોલરનો દંડ થશે. એ જ રીતે એના ખાસ અનુયાયી જો પકડાઈ જશે તો એને પણ ૧૬૫ વર્ષની જેલ થશે. વિચારો આયુષ્ય કરતાં વધારે દ્વિગુણ, ત્રિગુણ કેદ ? આનાથી જણાય છે કે કેટલો ભયંકર પાપાચાર ચલાવ્યો હશે ?

ચાડીયાને કાગડા અને કુતરાની ઉપમા

“અશન માત્ર નો હો કે શુનક કૃતજ છે,
તેહથી ભૂંડો હો કે પિશુની લવે પછે ॥

દુધે ઘોયે હો કે વાયસ ઉજળો,
કેમ હોયે પ્રકૃતિ હો કે નેહ છે ત્યાં લગે ॥

ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી વાયક સન્ન્યાયના આ ગુજરાતી પદમાં કહે છે કે ચુગલખોરની અપેક્ષાએ તો એક કુતરો પણ સારો છે જે

માલિકનું આધને પણ વફાદાર રહે છે. તેની રક્ષા કરે છે. આથી કુતરો કુતરો છે. પરંતુ ચાડી ખાનારો તો કુતરાથી પણ નીચે ગયેલો સમજવો. એ તો જેનું આશે તેની પણ ચાડી આશે. આથી પૈશુન્યવૃત્તિવાળા દગલખાજ ગણાય છે. તે ઉપકારી પર પણ અપકાર કરે છે. જેવી રીતે દુધથી ઘોવા છતાં પણ કાગડો સફેદ નથી થતો એજ રીતે ચાડીયાને હિતશીક્ષા આપવામાં આવે તો પણ તે સુધરતો નથી, અરે એવો જીવ તો પશુ-પક્ષી કરતાં પણ હીન કેટીનો છે. તલમાં જ્યાં સુધી તેલ છે ત્યાં સુધી બધાં એને તલ કહે છે અને તેલ કાઢી લીધા પછી ગુજરાતીમાં તે કચરાને ખોળ (ખળ) કહેવાય છે. ખલ ન સંસ્કૃતમાં અર્થ દુષ્ટ-દુર્જન થાય છે. આથી ચાડી ખાનારો દુષ્ટ-દુર્જન કહેવાય છે. કારણકે નિઃસ્નેહી નિર્હયી હોય છે. આથી એવા ચાડીયાખોરની વધારે વાત તો શું કરવી પણ તે અપશુકનીયાળનું મોઢું જેવા પણ કોઈ તૈયાર નથી એવું લોકો કહેતા હોય છે. તે બધી જગ્યાએ કુતરાની જેમ અપમાનિત થાય છે, તિરસ્કૃત અને છે છતાં પણ તે ચાડી ખાવાનું જે પડી ગયેલું વ્યસન છે તેને છોડી શકતો નથી એ કેટલું આશ્ચર્ય છે? કર્મશાસ્ત્રકાર કહે છે કે ચાડી ખાનારો પોતાનું અને બીજાનું એમ બન્ને કુળ કલંકિત કરે છે. ચાડીખાનારમાં કોઈ ગુણ રહેતો નથી, હોતો નથી. તે ગુણનો દુશ્મન બની જાય છે. કદાચ કોઈ ગુણ મેળવ્યો હોય તો પણ તેના ગુણની વાડી સુકાઈ જાય છે. એનામાં ગુણની કલ્પના કરવી એ આકાશને સાધવા જેવી વાત ગણાય છે. એનામાં ગુણ હોઈ શકતા જ નથી. ઉચ્ચકુલના સન્નનનું આ કામજ નથી દુર્જન, દુષ્ટ, નીચ કુળના અધમ મનુષ્યનું જ આ પાપ છે Back Biting પીઠની પાછળ કાપવાનું આ પાપ છે. પાછલા પગે કમાડ વાસવા જેવું આ પાપ છે. ચાડી ખાવાના સ્વભાવવાળાને લોકો મફતીયો નકામો ફેરીયો કહે છે. જે વાતોની ફેરબદલી કરે છે. બીજાની અનુપસ્થિતિમાં એની પીઠ પાછળ ખરાબ બોલવું એ એની આદત હોય છે. જો કે તે ચાડી કરનારને ચાડીના નીચ ધંધામાં ફાયદો અથવા લાભ અંશ માત્ર પણ હોતો નથી. કશું મળતું નથી. છતાં પણ બિચારો આદતથી લાચાર હોય છે. તેનું દુર્વ્યસન છુટતું નથી. તે મિત્ર-સ્નેહી-સંબંધીઓમાં પણ કલહ કરાવે છે. આથી તેની ઇજા તો બિલકુલ હોતી નથી. આપણે એમ સમજવું જોઈએ કે જેવી રીતે

ભસ્મ-રાખ લગાવીને દર્પણ ઘસવાથી તે શુદ્ધ થાય છે. તેવી જ રીતે પૈશુન્ય દ્વારા ચાડી ખાવાથી આપણી પ્રતિષ્ઠા ઓછી નથી થતી, પરંતુ વધે છે.

અભ્યાષ્યાન અને પૈશુન્યથી બચવાનો ઉપાય—

વાણી સંયમ અભ્યાષ્યાનના પાપથી બચવા માટે અર્થાત્ આરોપ કે આક્ષેપ કરવાના પાપથી દૂર રહેવા માટે વાણીનો સંયમ એ સૌથી સુંદર ઉપાય છે. કોઈ ઉપર પણ કલંક લગાડતા પહેલાં સો વાર વિચાર કરવો જોઈએ. વિચારશક્તિ સબળ રાખવી જોઈએ. કોઈ કંઈ પણ કહે છે, પરંતુ જલ્દીથી તેને માની ન લેવું જોઈએ. કર્ણોપકર્ણ સાંભળેલી વાતને પરીક્ષાના એરણ ઉપર કસીને સાચી લાગે તો જ માનવી જોઈએ અને જેટલી સાચી લાગે તેટલી માનવી જોઈએ. ઘણી વખત આપણા સુપુત્ર રાગ-દ્વેષની ઉદીરણા કરવા માટે ખીનઓ વાતને જુદો ઓપ આપીને કહેતા હોય છે તો તેનાથી બચવું જોઈએ. આપણી પાસેથી કોઈ સ્વાર્થ સધાવવો હોય, અથવા આપણને વહાલા થવા માટે પણ થતી વાતોની યોગ્ય સમીક્ષા કરીને સ્વીકારવી જોઈએ. અને કદાચ પરીક્ષામાં તે વાત સાચી જણાય તો પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિકોણને કેન્દ્રમાં રાખીને જગતના જીવોની ભૂલોને ઉદારતાથી પોતાના કલ્યાણને માટે માફ કરી દેવાની પણ તેની તે વાતમાં તણાઈ જઈને ખીનને કલંક આપવા ઉત્સુક ન બનવું જોઈએ. કારણ કે આપણને કોઈ કલંક આપે તો આપણને કેવું દુઃખ થાય છે ? બસ, એવો વિચાર કરીને આપણે પણ ખીનને કલંક કે આરોપ ન લગાવવો, આથી ખીનની પણ સમાજમાં હીલના નહીં થાય.

મૈત્રી ભાવથી દિલને વિશાળ બનાવવું જોઈએ. વસુધૈવ કુટુમ્બકં ની ઉદાર વૃત્તિ રાખવી જોઈએ. બધા મારા જ ભાઈ છે. બધા મારા મિત્ર છે એટલી ઉંચી વિશ્વબ્રાતૃત્વભાવ એટલે કે વિશ્વમૈત્રીભાવથી ઉદાર ભાવના કેળવવી જોઈએ. આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ યઃ પરચતિ સ એવ પરચતિ । અધ્યાત્મશાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે પોતાના આત્માની સમાન જે ખીનને જુએ છે તે જ સાચું જુએ છે, તે જ આર્ષદ્રષ્ટા છે. આપણે આપણી ભૂલોને કેટલી સીકતથી છુપાવીએ છીએ. બસ, બધા જ આત્મતુલ્ય બની જતાં બધાની ભૂલોને ગંભીરતાથી છુપાવવી સરળ પડશે. આવી ઉત્તમ ભાવનાવાળો જીવ આવું હલકું પાપ ક્યારે પણ

કરતો નથી, કરી શકતો નથી. શ્રી સિદ્ધ પરમાત્મા સાગરવર ગંભીરા છે. તેનું આલંબન લઈને આપણે પણ ગંભીરતા ને આત્મસાત્ કરવી જોઈએ. ગંભીર સ્વભાવવાળી વ્યક્તિના જીવનમાં આવી હલકી મનોવૃત્તિપ્રવેશી શકતી નથી ગંભીર વ્યક્તિ કેટલાય દોષો, કેટલાય પાપોને જોઈને પચાવી જાણે છે, શાંત રહી જાણે છે. એનું પેટ અત્યંત મોટું હોય છે. એટલે સાગરના તળીયાની જેમ વિશ્વભરની આવી દુર્ઘટનાઓને તે પોતાનામાં સમાવી શકે છે. એની અસર તેને થતી નથી. તેનું દિલ અત્યંત વિશાળ હોય છે. અને આવી અભ્યાષ્યાન વૃત્તિ અથવા પૈશુન્યવૃત્તિવાળું હલકું પાપ તે ક્યારે પણ કરતો નથી. મનની વિશાળતા, આત્મૌપમ્ય ભાવ અને સ્વભાવની ગંભીરતા કેટલાય દોષો ને પોતાનામાં સમાવી સાફ કરી દે છે. જે ખીજના દોષો જોઈને નથી ઓભતો તે ગંભીર છે અને ગંભીર મનુષ્ય જ મહાન બની શકે છે. બાળપણથી જ જો ગંભીરતા ગુણને કેળવવામાં આવે તો સમજને કે એનામાં મહાન બનવાની ક્ષમતા રહેલી છે. ખીજ પડેલું છે. હવે માત્ર તેને-(સંચનની જરૂર છે અને ખીજના દોષોને જાણ્યા પછી જો મૌન સેવવામાં આવે તો એની કોઈ જુદી જ અસર થાય છે. મૌન એ મોટામાં મોટો ઉપદેશ છે. મૌનની પણ ભાષા છે અને યોગ્ય જીવોમાં તેની ચોક્કસ અસર થાય છે.

વળી અભ્યાષ્યાન અને પૈશુન્યની અંદર ગુપ્ત રીતે સ્વોત્કર્ષ અને પરાપકર્ષ રૂપ પરિણામ જોડેલો છે. ખીજને હલકા ચીતરીને પોતાની પ્રતિષ્ઠા જમાવવી એ અધમ ઉપાય છે. ખીજની લીંટી ભૂસીને આપણી લીટી મોટી સાબિત કરવી એ કપટ છે. આપણે સ્વયં મોટી લીટી દોરીએ, આપણે સ્વયં ગુણવાન બનીએ એ જ આપણી ઉત્તમતા છે અને પરાપકર્ષ એટલે ખીજને હલકો ચીતરવાની મનોવૃત્તિમાં પણ સામા પ્રયે દ્વેષ છે. વળી આ સ્વપ્રશંસા અને પરનિંદા એ ભવાલિનંદીનું લક્ષણ છે. પ્રવૃત્તિમાંથી અઢાર પાપસ્થાનકો દૂર કરવાના છે. અને વૃત્તિની અંદર ભવાલિનંદીના ૧૧ દોષો દૂર કરવાના છે. ત્યારે જ આત્મવિકાસની શક્યતા ઉભી થાય છે,

આત્મવિકાસમાં બાધક એવા પાપતત્ત્વને તિલાંજલી આપીને બધા જીવો સ્વગુણસાધના કરે એ જ શુભ કામના.

卐 शुभं भवतु सर्वस्य 卐

પિશુન કાર્યં રૂપ ચૈશૂન્યનું મહાપાપ

હુતા કે અહુતા બન્ને પ્રકારના ગુપ્ત દેષો ને પ્રગટ કરીને ખીન્નઓને કહેવારૂપ પાપને પિશુનકાર્યં કહેવાય છે. ચાડી ખાનારા ને લોકો પણ ચાડીયો કહે છે. જેમ ખેતરમાં ઉભાં રાખેલાં ચાડીયાને જોઈને પક્ષીઓ પણ ભાગી જાય છે. તેવી જ રીતે ચૈશૂન્ય વૃત્તિનું પાપ સેવનારા ને ચાડિયો કહીને લોકો તેનાથી દૂર રહેતા હોય છે. ચાડી ખાનાર ચાડીયો સંબંધો તોડાવે છે, મિત્રતા પણ તોડાવી નાંખે છે. એની નારહીવૃત્તિ થઈ જાય છે. ધર્મ્યાં- અદેખાઈની વૃત્તિ એની ઘણી વધી જાય છે. ચાડી ખાઈને ચૈશૂન્યવૃત્તિવાળો જીવ ખીન્નઓ ઉપર આરોપ- આક્ષેપ કરવાની વૃત્તિથી અભ્યાખ્યાનનું પાપ પણ જલ્દી સેવતો હોય છે.

ખાવાજી ને ખે શિષ્ય રૂઢ અને અંગર્ષિ હતા. અનધ્યાય ના એક દિવસે બન્ને ને કાષ્ઠનો ભારો લાવવાનો આદેશ કરીને જંગલમાં મોકલ્યા. સરળ પ્રકૃતિવાળો અંગર્ષિ જંગલમાં ગયો અને લાકડા ભેગા કરવા લાગ્યો. જ્યારે દુષ્ટ સ્વભાવવાળો રૂઢ ગલીમાં છોકરાઓ સાથે સમય વેડફીને સંધ્યા સમયે ગુરૂની આજ્ઞા યાદ આવતા કુહાડો લઈને જંગલના માર્ગે ગયો. ત્યાં સામેથી કાષ્ઠનો ભારો લઈને આવતી ડોશીને જોઈને કૂરતાથી, કૂહાડાથી તે ડોશીને મારી નાંખી અને તેનો કાષ્ઠનો ભારો લઈને વહેલો ગુરૂ પાસે આવી ગયો. અને ચૈશૂન્ય તથા અભ્યાખ્યાનની વૃત્તિથી અંગર્ષિનું નામ લઈને ગુરૂને કહેવા લાગ્યો. હે ભગવન! આપનો શિષ્ય અંગર્ષિ કેટલો મહાપાપી કૂર અને હિંસક છે? તેની તો વાત જ કરવા જેવી નથી. તે આજસુ છે. મહેનતું નથી. પોતે વીણીને ભેગા કરવાના બદલે ડોશીને મારીને તેનો જ કાષ્ઠનો ભારો લઈને આવી રહ્યો છે. તે પાપીનું મોઢું પણ જોવા જેવું નથી. આ રીતે ગુરૂના કાન ભંભેરતા ઘણું કહ્યું. કાચા કાનના ગુરૂ તુરંત બધું સાચુ માની ખેઠા. અને દૂરથી આવતા શિષ્ય અંગર્ષિને કહેવા લાગ્યા હે પાપી! ડોશીને મારવાનું પાપ કરીને હજી તું ચાલ્યો આવે છે? તારૂં મોઢું પણ જોવા જેવું નથી. એમ કહીને ધૂતકારીને ઠાઠી મૂક્યો. તે બિચારો જતો રહ્યો. બહુ દુઃખી હૃદયે શોકસાગરમાં ડૂબી ગયો. અંગર્ષિ ઉપર આરોપ-આક્ષેપ કરી અભ્યાખ્યાનનું પાપ

અને ગુરૂ આગળ ચાડી ખાઈને પૈશૂન્યનું પાપ સેવ્યું. ભારે કર્મો બાંધ્યા. અંગારા આત્મહત્તનની પ્રક્રિયામાં ફરતો-ફરતો જૈનાચાર્યો પાસે આવી દીક્ષા ગ્રહણ કરીને કર્મ સિદ્ધાન્ત આદિ ભણીને પોતાના અશુભ કર્મોનો ઉદ્ધય વિચારીને પશ્ચિચાતાપની પ્રમળ અગ્નિમાં ક્ષપક-શ્રેણિ માંડી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયો.

દેવતાઓએ રૂદ્રને ઘણો નિન્ધ્યો. લોકોની પાછળ જેમ કૂતરો ભસે છે. તેમ ચાડીયો પણ લોકોની પાછળ ચાડી ખાતો ફરે છે. તેની દશા કૂતરા જેવી થતી હોય છે. સજ્જનો ના સંસર્ગથી પણ ચાડીયાને કાઈ ગુણની પ્રાપ્તિ થતી નથી, આ પૈશૂન્યની વૃત્તિ ઘણાં ગુણોને ઢાંકી દે છે આ પૈશૂન્યવૃત્તિ ધરાવતો અને તથા-પ્રકારના પાપો સેવતો જીવ આ લોક અને પરલોક બન્ને બગાડે છે. આ લોકમાં અપકીર્તિ પામી લોકવિમુખ થાય છે. અને પરલોકમાં અશુભ કર્મોના વિપાકો ભોગવી દુઃખી થાય છે. પૈશૂન્યનું પાપ સેવવા માટે એને માયા-કપટ પણ કરવું પડે છે. પૈશૂન્યનું પાપ એકલું સેવાતું નથી. એની સાથે બીજા ઘણાં પાપો સેવવા પડે છે. માટે બીજા પાપોથી જ પૈશૂન્ય થાય છે. એમાં ઈર્ષ્યા-દ્વેષ- માયા- કપટ અને મૃષાવાદ આદિના ઘણાં પાપો ભોગ સેવવા પડે છે. આ પાપ સેવનારો મત્સર વૃત્તિવાળો અસૂચા ધરાવતો થાય છે. આવા પાપો સેવનારા જીવો દુષ્ટ-દુર્જન ગણાય છે. છાતીમાં થતા દાહની જેમ પૈશૂન્યવૃત્તિવાળા જીવના હૈયામાં સતત અગ્નિ બળે છે. એનું હૈયું બળતું હોય છે અને આવા જીવો બીજાના જીવનમાં દિવાસળી ચાંપતા હોય છે. ગમે તેને લડાવે છે, ઝગડાવે છે. કલહના પાપો પણ કરે છે, આવા જીવો ધર્મ માટે પાત્ર નથી. આ પાપ સેવતા- સેવતા જીવની તથા પ્રકારની વૃત્તિ જ તેવી થઈ જાય છે. અને જેની જેવી વૃત્તિ તેની તેવી પ્રવૃત્તિ થાય છે. સતત તેવી વૃત્તિમાં રહેનારો જ સતત તેવી પ્રવૃત્તિ આચરતો હોય છે. એમાં એ જીવને સતત વારંવાર ભારે ચિકણાં કર્મો બાંધે છે એને તે કર્મોના ઉદ્ધયે દુઃખ અનુભવતા હોય છે ભારે દુઃખી થતા હોય છે. આ રીતે પાપ-કર્મ અને દુઃખની પરંપરા ચાલે છે.

卐 श्री धर्मनाथस्वामिने नमः 卐

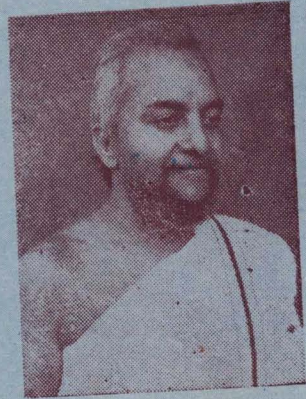
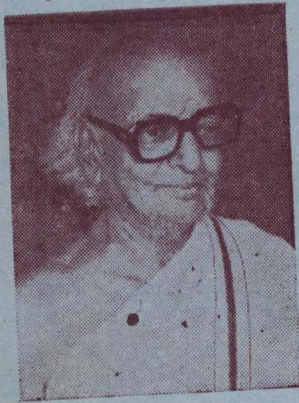
प. पू. आचार्यदेव श्रीमद् विजय सुषोधसूरीश्वरल म. सा.

तथा प. पू. मुनिराज श्री अङ्गुविजयल महाराज
(राष्ट्रभाषा रत्न-वर्धा, साहित्यरत्न-प्रयाग, न्याय दर्शनार्थ-मुंबई)

आदि मुनि मंडलना

वि. सं. २०४५ ना जैननगरश्री संधमां यातुभास
हरभ्यान श्री धर्मनाथ पो. डे. जैननगर श्वे. मू. जैन
संध-अमहावाह.

—तरङ्गिणी योजनेल १६ रविवारीय—

*

प. पू. आचार्यदेव विजय
सुषोधसूरीश्वरल म. सा.

प. पू. मुनिराजश्री
अङ्गुविजयल म. सा.

* यातुभासिक रविवारीय धार्मिक शिक्षण शिबिर *
नी अंतर्गत बालती

प. पू. मुनिराज श्री अङ्गुविजयल महाराजना

卐 “पापणी सज्ज भाहे” 卐 — विषयक

रविवारीय सचित्र न्हरेर प्रवचन श्रेणि

नी प्रस्तुत सोणभी पुस्तिका

श्री धर्मनाथ पो. डे. जैननगर श्वे. मू. जैन संध तरङ्गिणी

जैननगर-शारदामंदिर रोड, पालडी, अमहावाह-७

प्रस्तुत प्रवचन पुस्तिका छपावी प्रसिद्ध करवाभां आवी छे.